

Буряадай Залуушуул

ДОЛООН ХОНОГТО НЭГЭ УДАА ГАРАНА

БУРЯАДАЙ КОМСОМОЛОЙ ОРГАНИЗАЦИИН ОРГАН

ГАЗЕТЭ 1951 ОНОЙ ОКТЯБРИИН 1-ҺЭЭ БУРЯАД ХЭЛЭН ДЭЭРЭ ОРШУУЛАГДАЖА ГАРАНА

Суббото, майн 12, 1990 он
№ 19 (7103)

Сэн 5 мүнгэн.

ЗҮРХЭ СЭДЬХЭЛ СООГОО ЭНХЭРЭЛ БАГТААЛСЫТ!

МҮНӨӨ ХУБИЛГАН ШЭНЭДХЭЛГЭ ТУХАЙ ЭЛДЭБ ҺАНАМЖАНУУДЫЕ ХЭЛЭХЫЕНЬ ДУУЛАХА БААТАЙ БОЛОНОБДИ. ТЭРЭ НЭГЭЛ ГАЗАРТАА ТОГТОШОНХОЙ, УРАГШАА ЯБАХА ЮМ БЭШЭ. ТЭРЭЭН ТУХАЙ ЭЛДЭБ ЯНЗАА? ХЭЛСЭЖЭЛ БАЙГ ЛЭ, ГЭБЭШЬЕ, ХУБИЛГАН ШЭНЭДХЭЛГЫН МАНАЙ БОДОТО БАЙДАЛДА ҮНИНЭЙ МАРТАГДАШАҺАН ЭНЭРХЫ ҺАЙХАН СЭДЬХЭЛ, УРИН ЗУЛГЫ АБАРИ ЗАН ГЭХЭ МЭТЭ ҮГЭНҮҮДЫЕ БУСААҺАНИИНЬ ЕҺООР ЛЭ ГЭЭШЭ. ТУҺАЛАМЖА ХҮРГЭЛГЫН КОНЦЕРТНҮҮД, ЯАРМАГУУД, ҮДЫН ХООЛНУУД ТУХАЙ БЭШЭҺЭН СОНОСХОЛНУУД МАНАЙ ҮЙЛСЭНҮҮДТЭ ОЛООР ҮЛГӨӨТЭЙ ХАРАГДАДАГ БОЛОНХОЙ. ЭДЭ БҮГЭДЭН ТОДОРХОЙ ХҮНҮҮДТЭ ҮЗҮҮЛҺЭН ТОДОРХОЙ ТУҺАЛАМЖА БОЛОНО.

МАЙН 4-ДЭ «СЭЛЭНГЭ» РЕСТОРАН СОО ҮЛБЭР БЭЕТЭЙ 80 ХҮНИИЕ ЮРЭ БУСЫН ҮДЫН ХООЛООР ХҮНДЭЛӨӨ. ИНВАЛИДУУДАЙ БҮЛГЭМЭЙ СОВЕТ ПРАВЛЕНИ БОЛОН ЭНЭРХЫ СЭДЬХЭЛЭЙ БА ЭЛҮҮР ЭНХЫН ЖАСЫН БУРЯАДАЙ ОТДЕЛЕНИ ТЭРЭНИИЕ ЭМХИДХЭЭ. РЕСТОРАНДА ОШОХОҺОО БАЙТАГАЙ ОЛОН ЖЭЛДЭ ГАЗАА ГАРАДАГГҮЙ ХҮНҮҮДЭЙ ШЭГ ШАРАЙНУУДЫЕ ХАРААД, ЗОСООМНИ ХЭДЫ ЕХЭЭР УЯРАА, БАЯРЛААШЬЕБ ДАА... МАЙН ҺАИНДЭРӨӨР АМАРШАЛҺАН ХАЛУУН ҮГЭНҮҮДЫЕ ДУУЛАХАДАА, АРАДАЙ ХУБСАҺА ҮМДЭҺЭН БАСАГАДАЙ (БАҺАЛ ҮЛБЭР БЭЕТЭЙ) ХОНГЕО ҺАЙХАН ДУУНУУДЫЕ ДУУЛАХЫЕНЬ ШАГНАХАДАА, ТЭДЭ ХЭДЫ ЕХЭЭР ХҮХЕЭБ ДАА. АРЮУН СЭБЭР СЭДЬХЭЛЭЙ ЗАХИРАЛТААР БЭЕЛҮҮЛЭГДЭҺЭН ЭНЭ ХЭМЖЭЭ ЯБУУЛГА УДААН САГ СОО МАРТАГДАХАГҮЙ БАЙХА.

Дмитрий АЛТАЕВАЙ фото.

Алишье талада ашатай туһатай уулзалга

РЕСПУБЛИКАҺАА арадай депутадта дэбжүүлэгдэһэн 1416 кандидадуудай дундаһаа (эдэмнай бултадаа комсомолой организацинуудһаа дэбжүүлэгдэһэн) оройдоол 291-нинь депутадуудай значогуудые абаа. Харин Россин Верховно Соведтэ Буряадһаа нэгэшье комсомолой түлөөлэгшэ байхагүй. Тиимэһээ «Буряадай комсомолшууд, таанадые нютагайтнай хүнүүд фойе соо хүлеэнэ» гэһэн соносхолдо нэгэшье хүн харюусахагүй.

Республикын комсомолой организацинуудһаа дэбжүүлэгдэһэн кандидадууд юундэ депутадууд боложо шадаагүйб? Ингэжэ һунгалтын дүнгүүд олон юумэн тухай бодожо үзэхые баадхана. ВЛКСМ-эй обкомой үзэл сурталай хүдэлмэриин таһагые даагша Баяр Цыдыпов энэ асуудал тушаа бодомжолжо үзэнэ. Урдахи һунгалтануудта орходоо һураггүй олон залуушуул депутадууд болобо гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. 291 депутадһаа бүридэһэн корпус гээшэмнай нилээд ехэ ажал бүтээхэ болоно.

Харин мүнөө гол шухала асуудал тушаа тогтоебди. ВЛКСМ-эй обкомой бюрогой суглаа үнгэргэдэг зал соо залуу депутадууд сугларжа, һанаагаа зобоодог асуудалнууд тушаа зүбшэн хэлсээ. Моральна болон материальна дэмжэлгэ үзүүлһэнэйнь түлөө обкомдо баяр баясхалан хүргэхэеэ тэдэнэр сугларaa бэшэл даа. Гол шухала асуудалнууд тушаа зүбшэн хэлсэлгэдэ СССР-эй арадай депутадууд уригдаа. Комсомолой хүдэлмэрилэгшэдтэй, республикын залуу депутадуудтай уулзалгада хабаадахаяа 4 депутат ерэһэн байна. Парламентын хүдэлмэриин эхилһээр жэлһээ үлүүхэн саг үнгэрөө. Энээхэн богони болзор соо юун тиимэ ехэ дүршэл туйлагдашаха һэм даа! Гэбэшье Галина Самбуевна Степанова, Галина Николаевна Литвинцева, Владимир Яковлевич Калашников болон Владимир Сергеевич Гордеев хэжэ байһан ажал тухайгаа хөөрэжэ, залуушуултай дүршэлөө хубаалдаа. Владимир комсомолһоо дэбжүүлэгдэһэн СССР-эй арадай депутат мүн. Тэрэ Буряадай национальна округто ажаһуудаг ба хүдэлдэг. Комсомолһоо һунгагдаһан арадай депутат бүхэндэ хэды ехэ даабари үгтэдэг, газар нютагууд даалгагдадаг бэ! Ингэжэ Владимир манай Буряадта ганса айлшаар ерээ бэшэ. Тэрэ эдэбхитэй ехэ ажал ябуулха түсэбтэй. Манай областной комсомолой организаци «СССР-эй арадай депутадуудай съезд дээрэ өөрын түлөөлэгшэтэй болохо байна. 1,5 жэлэй саада тээ Красноярскда мүн лэ иимэрхүү уулзалгын болоходо, Владимир Забайкалиин эди шэди —Агын МЖК тухай хөөрэжэ үгөө һэн. Тэрэ энэ МЖК-гай түрүүлэгшэ юм. Мүнөө МЖК-гай счедто КНР-тэй, МНР-тэй, США-тай, Гонконгтой, Австралитай, Японтой удаан болзорой хэлсээнүүд баталагданхай. Агын МЖК гэр байрануудые барихаһаа гадна, өөрын туристическэ бааза Сухуми шадар, колхознигой байшан Шэтэдэ гэхэ мэтэ барина. Капитальна һомололго зүбөөр хубаарилһанай, нөөсэлһэнэй аргаар иимэ ехэ амжалта туйлагдана бшуу. Владимирай бэлиг шадабари бага бэшэ үүргэ дүүргэдэг ааб даа. Теэд бидэ ондоо юумэн тухай хөөрэлдэжэ эхилбэбди.

Уулзалга тушаа тогтоебди. Тэрэнине СССР-эй арадай депутат Галина Самбуевна Степанова нээгээ. «Үндэр культуратай, болбосоролтой болоогүй сагтамнай политическэшье, экономическэшье реформо һайнаар бэелүүлэгдэхэгүй, һайн дүнгүүдтэ асархагүй. Түүхэ болон архитектурын хүшөө памятнигуудые һэргээхэ, урданай еһо заншалнуудые хүндэлхэ, түрэлхи хэлээ шудалха уялгатайбди. Хүнэй ухаан бодолой хүгжэлтэһөө, доторой байдалһаа бүхы юумэн дулдыдадаг гэжэ мартажа болохогүй. Болбосоролтой болохын тула бүхы хэмжээнүүдые абаха еһотойбди».

Һүүлэй далаад жэлэй туршада ямаршье хүгжэлтэ туйлахсар байгаа ха юм! Теэд бодото дээрээ бидэ тад ондоо байдалтай ушарнабди... Эндэ хэн, юун гэмэтэйб?

Республикада ажаһуудаг үндэһэн арадай хэлэндэ гол анхарал хандуулха, тэрэнине хүгжөөхэ, дэлгэрүүлхэ шухала. Арадай залуу депутадууд тус асуудалда гол анхаралаа хандуулжа, буряад хэлэ хүгжөөхэ талаар эдэбхитэй ажал ябуулха еһотой. Буряадай республика гэжэ юрэ нэрлэнэгүйбди. Үндэһэн арад буряадууд лэ болоно ха юм. Тиимэһээ хангалгын албанда хүдэлдэг хүнүүд, үшөө тиихэдэ эмшэлэгшэд буряад хэлэ һайн мэдэдэг байха еһотой. Республика доторнай буряад хэлэ зааха багшанар үсөөн. «Буряад хэлэ хүгжөөхэ талаар гүрэнэй программа баталан абаха саг хүрэжэ ерээ гэжэ һанагдана. Гүрэнэй хэлэн болгохо талаар бүхы хэмжээнүүдые абаха шухала». Галина Самбуевна эдэ болон бусад асуудалнууд тушаа дэлгэрэнгыгээр тогтожо, суглараашадай һонирхол татаа.

Хэлэн тухай асуудал бүхы хүнүүдэй анхарал хандуулдаг болонхой. Буряад хэлэ хүгжөөлгэдэ гол анхарал хандуулагдаха еһотой гэжэ ВЛКСМ-эй обкомой үзэл суртэлай хүдэлмэриин талаар секретарь Сергей Подпругин хэлэһэн байна. Хэлэн тухай гүрэнэй программа бэшэ, харин хуули баталан абаха хэрэгтэй гэжэ тэрэ онсолон тэмдэглээ.

СССР-эй арадай депутат Владимир Яковлевич Калашников үгэ хэлэхэдээ, далаад жэлэй туршада үнгэргэгдэжэ байһан социальна туршалганууд совет бүлэдэ нэгэшье дахин һайнаар нүлөөлөөгүй гэжэ тэмдэглээ. Владимир Яковлевич гэр бүлые, эхэ болон үхибүүдые хамгаалха талаар, эхэнэрнүүдэй хэрэгүүдэй талаар парламентскэ комиссида ородог юм. Түрүүшын үхибүүнэй түрэхэдэ, залуу бүлэ хэды тухашардаг бэ! Харин хоёрдохи, гурбадахи үхибүүнэй түрэхэдэ, нилээд хүшэрхэн байдалда ородог. Эдеэ хоол, хубсаһа хунар, гэр байра гэхэ мэтэ дуталдаха, үшөө тиихэдэ багахан үхибүүд үбдэжэ һалахагүй... Владимир Яковлевич Калашниковай хэлэһэн эдэ үгэнүүдые түрүүшынхеэ дуулажа байна бэшэбди. Гэбэшье, үнэхөөрөөшье хэрэг байдалнай тиимэшье һайн бэшэл даа. Миин лэ хооһон үгэ дэлгээгээд лэ хэмжээнүүдые абаха гэжэ оролдоогүй һаамнай, баһал хэдэн ербаад жэлэй туршада байдалнай хубилхагүй.

«Бүхы байдал тухай үнэн сэхээр хөөрэлдэхэ, зүб мэдээсэл үгэхэ шухала,— гэжэ В. Я. Калашников тэмдэглэнэ.— Гэхэ зуура, ажабайдалаймнай зарим тала нюуса байһаар заидаа. Байгал тухай материалнуудые хэдэн арбаад жэлэй туршада суглуулжа байһаншье һөө, үшөөл ехэ юумэ мэдэхэгүй байнабди гэжэ сэхэ мэдэрээ».

Һүүлэй үедэ барилгада дайралдадаг дутагдалнууд болон шиидхэгдэхэ асуудалнууд тушаа СССР-эй арадай депутат Галина Николаевна Литвинцева тогтоһон байна.

«Түбхын түрүүндэ юу хэхэ еһотойбди!— гэжэ Галина Николаевна хэлэнэ.— Бүхы арга боломжонуудаа һайнаар хаража үзэхэ, мэдэхэ еһотойбди. Хэрбээ бодомжогүйгөөр түсэбүүдые табиха болоо һаамнай, 50 жэлэйшье туршада бараагууд үгы хэгдэхэгүйл. Барилгада мэргэжэлтэ кадрнууд, бэрхэ барилгашад шухала хэрэгтэй болоод байна. Эрхим бэрхэ кадрнуудые бэлдэлгэдэ онсо анхарал хандуулагданагүй. Тиимэһээ барилгын ПТУ-да ондоо һуралсалай заведенинүүдтэ орожо шадаагүй залуушуул эльгээгдэдэг байна. Барилгашанай мэргэжэл юундэ хүндэгүй болошооб? Барилгын индустриие үндэһөөрнь хубилгаха, барилгашадай салин дээшэлүүлхэ, тэдэнине урмашуулха саг хүрэжэ ерээ бшуу».

Залуушуулай предприятинуудай ажал хэрэгтэ онсо анхарал хандуулха тухай Владимир Гордеев хөөрэжэ үгөө. Республикын залуу депутадуудай корпус Гордеевэй һанамжа дурадхалнуудые дэмжээ.

Дүрбэн часай туршада үргэлжэлһэн хөөрэлдөөн ашатай туһатайгаар үнгэрөө. Мэнэ мэнэ болоод лэ уулзадаг байя гэжэ ВЛКСМ-эй обкомой нэгэдэхи секретарь Цыдэнжап Батуев хөөрэлдөөнэй түгэсхэлдэ хэлээ. Иимэ уулзалганууд залуу депутадуудта тусхай һургуули, университет боложо үгэхэ байна.

...Залуу депутадуудай корпус урдаа табиһан зорилгоо заатагүй бэелүүлжэ шадаха байха гэжэ найданабди. Тэрэнэй хүдэлмэриһөө ажабайдалнай дулдыдаха.

Олег ЛЕБЕДЕВ,
манай корр.

«ҺУНГАГШЫН ҮҮРГЭ НАМДА ТААРАХАГҮЙ»

ВЛКСМ-ЭЙ БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ ХОЕРДОХИ СЕКРЕТАРЬ, КПСС-ЭЙ XXVIII СЪЕЗДЫН ДЕЛЕГАДТА КАНДИДАТ АНДРЕЙ ВОЛКОВТОЙ МАНАЙ КОРРЕСПОНДЕНТЫН ҮНГЭРГЭҺЭН ХӨӨРЭЛДӨӨЕ ТААНАДАЙ АНХАРАЛДА ДУРАДХАНАБДИ.

Корр.: КПСС-эй ЦК-гай зүгһөө ороной коммунистнуудта хандаһан бэшэг толилогдожо, тэрэ Пленум дээрэ зүбшэн хэлсэгдээгүй гэжэ мэдэнэбди. Ши тэрээндэ ямараар ханданабши!

А. Волков: Дэмжэхэгүй байнаб. Хэрбээ энэ бэшэгэй нэгэ бага түрүүн толилогдоһон байгаа һаань, жинирэй коммунистнууд партиһаа гарахамнай гэжэ байжа гүйлдэхэгүй һэн.

Үйлэ хэрэгүүдые хинан шалгахын орондо һайшаагдамаар бэшэ байдалые зэмэлхэ гэжэ оролдонобди. Сэхыень хэлэхэдэ, энэмнай ЦК-гай хүдэлмэриин жама ёһо боложо байна.

Мүнөө бэшэгэй удха тушаа тогтохомни. Тэрэ бэеэ муу талаһаа харуулһан партийна аппарадай зүйлнүүдые сахин хамгаалха арга олгохо гэжэ би һананаб. Эдэмнай гансал «тогтошоһон алдарта үе сагта» бэшэ, харин хубилган шэнэдхэлгын үедэ хабаатай бшуу. Эндэ тодорхой ушар бүхэндэ гүнзэгыгөөр бодожо үзөөд, анхаралтайгаар хандаха хэрэгтэй. Бүхы наһаяа ажал хэрэгтэ зорюулаад, энэ хэрэг арадта хэрэггүй, харин гансал намда хоро хүргэнэ гэжэ этигэдэг хүнүүд яһала олон дайралдадаг.

Бэшэгэй авторнуудай бүтэхэгүй юумые бүтээхэ хүсэлтэй байһаниинь намда һайшаагданагүй. Тииһээ тиитэрээ уставай шэнэ проект иимэрхүүгээр бэшэгдэнхэй гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Эндэ юун гэхээ һанаабши гэхэдэ, бүхы арадай, бүхы социальна бүлэгүүдэй эрилтэнүүдые харуулха хүсэл эрмэлзэлтэй байна. Иимэ ябадал гаргажа огто болохогүй. Тиигэ һаамнай, парти тодорхой зорилгогүй организаци болохо. Нүгөө талаһаань харахада, съездын урдатаа эмхидхэгдэһэн үгэ булаалдаанай үедэ эмхидхэлэй талаар тобшолол хэхээр нэмэл бэшэг соогоо ЦК-гай уряалһаниинь баһал аюултай. Би энээнине дэмжэхэ аргагүйб.

Корр.: Эмхидхэлэй талаар тобшолол хэгдэхэгүй гээд бодоебди. Юундэб гэхэдэ, партийна организацинууд табан жэлэй урда тээхиһээ тад ондоо болонхой бшуу. Амяарлалга болохо еһогүй. Эндэ ямар аргын хэрэглэгдэхэ байһаниинь мэдэгдэнэгүй.

Энээнэй эсэстэ ондоо, шэнэдхэгдэһэн партитай болохобди. Зүүн Европын дүршэлые хараада абалсаха зуураа, демократическа, эрхэтэнэй обществодо компартиин ерээдүйн һуури тухай ши юун гэжэ хэлэхэ байнабши! Энэмнай түрүү гү, али парламентскэ парти болохо гү!

А. Волков: Энэмнай симбиоз болохо гэжэ һананаб. Партиин хүнүүдэй эрилтэнүүдые хайшан гэжэ хамгаалжа, элирхэйлэн харуулжа шадаха байһаниинь Верховно Соведтэ, тиихэдээ правительствада тэрэнэй мандадуудай тооһоо дулдыдаха. Ажалша хүнүүд — хүдэлмэришэдэй, таряашадай, научна болон гуманитарна интеллигенциин, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй болон алба хээгшэдэй гол хубинь КПСС-эй социальна бааза, түшэг тулгуурнь болохо зэргэтэй.

Корр.: Зарим хэблэлнүүдтэ толилогдоһон «Демплатформын» туһаламжаар мүнөө олохон хүнүүд партиин гэшүүдтэ радикализмын байһые тодорхойлхоор һэдэнэ. Манай леворадикальна публицистнүүд тэдэнине «консерваторнууд», «застойщигууд» гэхэ мэтээр нэрлэнэ. Ши Демплатформодо ямараар ханданабши!

А. Волков: Би залуу коммунист байһан тула орон болон парти дотор боложо байһан үйлэ хэрэгүүдтэ шүүмжэлхы еһоор хандаха ябадалые һайшааха байнаб. Тиигэбэшье Демплатформын авторнуудай хэлэһые зүбшөөхэгүй байнаб.

Жэшээлхэдэ, арадай депутадуудай Соведүүдтэ үнгэргэгдэһэн һунгалтада хабаадаһан партийна болон гүрэнэй органуудай түлөөлэгшэд тушаа «платформо» соо муушалһан баримта минии дура гутаана. Илангаяа тэдэ арадай найдалда хүртэхэеэ болинхой гэхэдээ, түргэн түүхэй дүнгүүдые гаргана. «Найдал» гэһэн үгэдэ болгоомжотойгоор хандаха хэрэгтэй гэжэ тоолохо байнаб.

Платформо дотор хэлэгдэһэн демократическа централизмые мүнөө дээрээ хаяжа болохогүй гэжэ һананаб. Теоретическэ зохеолнууд соошье, бодото байдалдашье тэрэнине хэрэглэхын тула таатай зохид эрхэ байдал байгуулагдаагүй. Ямаршье управленческэ байгууламжа хүтэлэгдэдэг байха зэргэтэй. «Демократическа платформын» авторнууд «эрхэ сүлөөтэ фракцинууд болон бүлэглэлнүүдтэ тэхэрихэ» хэрэгтэй гэжэ мэдүүлнэ. Энээнине дэмжэнэгүйб.

Ямар шалтагаан дээрэһээб гэхэдэ, үзэл суртал шэглэл бүхэн таарамжатай эмхидхэлэй байгууламжатай бэеэ даанги ажабайдалай эрхэтэй юм. Параллельнээр байгуулагдахадань хамаагүй, харин организаци дотор элдэб организацинууд байгуулагдаха еһогүй.

Партида хубилалтанууд болохо, шэнэ программа болон устав абаха, үзэл суртэлай политическэ ажабайдалда КПСС-эй монополиһоо арсаха хэрэгтэй гэһэн коммунистнуудые би дэмжэнэб.

Корр.: Хэрбээ ши КПСС-эй XXVIII съездын делегат болоо һаа, өөрын һанамжатай байһанаа харуулха гүш, али комсомолой областной организацида хүдэлдэг коммунистнуудай һанамжануудые хамгаалха гүш!

А. Волков: Һунгагшын үүргэ миниишье, намайе һунгаһан коммунистнуудайшье сэдьхэлые ханахагүй гэжэ һананаб. Юундэб гэхэдэ, съезд дээрэ эрид хурса асуудалнуудаар хөөрэлдөөн үүсхэгдэхэ бшуу. Эдэ асуудалнуудые шиидхэлгэһээ гансал партиин ерээдүй бэшэ, харин ороноймнай ерээдүй дулдыдаха болоно. Тиимэһээ статистнуудай байгаашагүй һаа хамаагүй. Делегат хатуу зоригтой, партийна ажабайдалай шухала асуудалнуудаар өөрын һанамжатай, тэрэнээ жинирэй коммунистнуудта үндэһэ баримтатайгаар ойлгуулха бэлиг шадабаритай байха зэргэтэй.

Корр.: Интервью үгэһэнэйшни түлөө баяр хүргэнэб. Андрей, болохоео байһан һунгалтада амжалта туйлахыешни хүсэнэб.

Олег ЛЕБЕДЕВ,
манай корр.

СЧЕТ НЭЭГДЭЭ

Кооперативна хүдэлөөн тушаа элдэб халуун арсалдаанууд гарана. Нэгэ талаһаань харахада, зарим кооперативуудай шанар муутай эд бараануудые гаргажа, үнэтэй сэнтэйгээр худалдаад, өөһэдөө баринштан, олзо доход ехээр оруулһантайнь дашарамдуулан, хүн зоной дураа гутахань буруу бэшэ. Нүгөө талаһаань, гүрэнэй хэмжээндэ кооперативна туһаламжа хүргэлгын болон эд бараануудай ургажа байһаниинь бүри элеэр харагдадаг боложо байна, энээниие тоогоогүй байхын аргагүй.

Хэрбээ таанадай минии һанамжаар һонирхохо болоо һаатнай, би кооперативуудай түлөө хоер гараа үргэхэб. Гэбэшье тэдэ мүнөөнэйнгөө түхэл шэнжые хубилгажа, эд бараанайнгаа шанарые эрид һайжаруулха гэжэ оролдохо зэргэтэй. Би наймаанай хэрэг үнэн сэхээр эрхилхын, үйлэдбэриин эрхэ сүлөөтэй ээзн болохын, кооперативуудай дунда шанга мүрысөөн эмхидхэхын болон тэдэниие гүрэнэй зүгһөө алибаа туһаламжа дэмжэлгэ хүргэхын түлөөб. Хэм хэмжүүр соогоо байһан кооперативта хүдэлхэдэ ухаагаа гүйлгэжэ, шуран һонор болгожо һургадаг, элдэб мэргэжэлээр хүдэлхые, продукциин шанар болон хангалга һайжаруулхын тула бодожо үзэхые баадхадаг. Энээнһээ шинии хэһэн ажалай түлбэри дүлдыдаха байна бшуу. Гүрэнэй предприятида орходоо кооперативта бүхы хаба шадалаа элсүүлэн хүдэлхэдэ урматайшье, баяртайшье байдаг гэжэ хэлэхэ байнаб. Ажалые зүбөөр эмхидхээд байбал, гүрэнэй хэмжээндэ предприятида хүдэлжэ олоһон салин хүлһэнэйнгөө 7 бэшэ, харин кооперативта 25 процентыень абахат.

Буряадай кооперативуудай Холбооной түрүүлэгшэ Георгий Михайлович Клочикинтай мүнөөдэр хөөрэлдөө үнгэргэхэмнай.

— 1989 ондо Буряадай кооперативуудай хэһэн хүдэлмэриин хэмжээн 1988 оной дүнгүүдтэй сасуулхада, хоер дахин үлүү гараа гэжэ би мэдэнэб. Тиихэдээ кооперативууд хүсэндөө орожо эхилээ гээшэ гү!

— Тиигэнэ даа. 1990 оной январиин 1-нэй байдалаар, манай мэдээнүүдэй еһоор, республика дотор 680 кооператив хүдэлнэ. Тэдэ 70 миллион түхэригэй туһаламжа хүргөө, хүдэлмэри хээ. Бүхыдөө 850 кооператив бүридхэлдэ абтанхай. Гэбэшье тэдэнэй 170-ниинь хүдэлхөө болижо хаагдаа гэхэ гү, али ажал хэрэгынь урагшагүйдэһэн байжа болоо ха. Тэдэнэй банкын счет хубилнагүй. Манай холбоондо сэбэр залуушуулай кооперативууд үгы. Тэдэ комсомолой горкомуудай, райкомуудай, соелой таһагуудай дэргэдэ байгуулагданхай. Гол түлэб тэдэ видеофильмүүдые харуулдаг, абяа бэшэдэг байха юм.

Дээдэ комсомолой һургуулиин органуудтай, техническэ мэргэжэлэй училищинуудай болон юрэнхы эрдэмэй һургуулинуудай багшанарай коллективүүдтэй хамта шухала хэрэгтэй болохо талмайнуудтай һургуулинуудта, техникумүүдтэ, училищинуудта, институдуудта кооперативуудые байгуулха талаар хэрэг тушаа анхаралтайгаар бодожо үзэхэ хэрэгтэй гэжэ тоолохо байнаб. Тиигэбэл тэндэ арадай эд хэрэглэмжын шанар һайнтай, шухала хэрэгтэй эд бараануудые олоор гаргаха аргатай болохо һэмди.

Залуушуул үндэр наһатай хүнүүдтэ, инвалидуудта туһаламжа хүргэхэ арга боломжотой. Жэшээлхэдэ, тэдэ квартирануудтань орео бэшэ заһабарилга хэхэ, үүдэ, сонхонуудынь дулаалха, замагуудынь һэлгэхэ, электропроводко заһабарилха, шэл табижа үгэхэ аргатай байха. Мүн дачанууд дээрэ хүдэлжэ, нэгэ дахин туһаламжа хүргэн, газар малтаха, ургаса хурьяаха, харша хашаануудые, гэрэй оройнуудые һэльбэн шэнэлхэ, амһарта, түмэрэй хаядаһа суглуулха аргатай.

13 наһатайһаа үхибүүд болон залуушуул эдэ бүхы ажал хэхэ шадалтай бшуу. Тэдэнэртэ хэһэн ажалайнь түлөө түлэхэ хэрэгтэй. Манда хүн зоной зүгһөө туһаламжа хүргэхэ гүйлтанууд яһала олоор ородог. Имэрхүү кооперативууд мүндэлөө. Имэ телефоноор 2-95-58 кооперативуудай холбоондо дэлгэрэнгы консультаци болон зүбшэл заабаринуудые абахада болохо.

— Георгий Михайлович, юундэ бүхы кооперативуудта үнэ сэнгынь дээгүүр байһаар зандааб!

— Юундэб гэхэдэ, кооперативна эд бараанууд болон туһаламжа хүргэлгэ гүрэнэй расценкэнүүдтэй тааралдуулан зүбшөөгдөөгүй ха юм. Теэдшье олонхи кооперативууд хүнүүдһээ мүнгыень ехээр абаха гэжэ оролдодоггүйл байха.

Манай гүрэн «Кооперации тухай хуулиин» мүндэлэн сасуу коэффициентые 8 дахин дээшэлүүлхэ тухай хуули гаргаа. Тиихэдээ гүрэнэй предприятинуудта орходоо кооперативуудта түүхэй эд, зүйлнүүд, механизмууд найма дахин (!!!) үнэтэйгөөр үгтэхэ болоно. Нэгэ жэшээ хараад үзэебди. Хэрэгһээ гараһан ГАЗ-53 гэһэн ашаанай машиные гүрэнэй предприятиин гурбан имэ шэб шэнэхэн автомобиль абаха сэнгээр кооперативта худалдаха болоно.

Имэ автомобиляар районһоо Улаан-Үдэ асарагдаһан кубометр модон хэды сэнтэй болохоб! Харин налог хэдые түлэхэб? Ажахын элдэб зүйлнүүдһээ хамтын доходһоо 60 процент хүрэтэр налог дараг. Элдэб зүйлэй налогууд, пошлин гэхэ мэтэ хэдэн арбаад зүйлөөр мүнгэ дарадаг. Эдэ бүгэдые хамталхада, туһаламжа хүргэлгын элдэб зүйлнүүдэй үнэ сэндэ хүрэдэг. Гүрэнэй предприятинуудтай адли эрхэ байдалнууд олгогдоогүй.

Үшөө нэгэ шухала хэрэг тэмдэглэхэ хүсэлтэйб. Гүрэнэй расценкээр хүдэлхын тула үйлэдбэриин олзогүй, гарзатай подразделенинүүдые олонхи кооперативуудаар һэлгэжэ эхилээ. Энээнһээ туһаламжа хүргэлгэ, эд бараан ургана бэшэл.

— Улаан-Үдэ хотын колхозой дэлгүүр дээрэ кооперативуудай бүтээһэн, оеһон шакар мүутай хубсаһа хунар элбэг байдаг гэжэ гомдол барихыень ходо дуулададагбди...

— Эндэ иигэжэ хэлэхэ хүсэлтэйб: энэ продукци гол түлэб Прибалтикын, Кавказай, Дунда Азиин, Молдавиин республикануудһаа асарагдана. Эндэ наймаа хэдэг хүнүүд үнэгүйгөөр эд бараа абаад, эндэ тэндэнь зураг няагаад, гоё болгообди гээд үнэтэй сэнтэйгээр наймаалдаг хонжоо наймаашад болоно. Тэдэ үмсын ажал эрхилдэг хүнүүдэй — манай нютагайхидай дундаһаа наймаашадые олодог байха юм. Энэ хэрэг яажа бэелүүлэгдэдэг бэ гэхэдэ, гурба һарын туршада 30—40 түхэригөөр тэдэнэртэ патент худалдажа абадаг. Тиихэдэнь тэдэ ондоо хүнүүдэй эд бараае дуратайгаар наймаалдаг. Тиихэдээ «хари хүнүүд» дура зоргон соогоо эд бараагаа худалдажа, энээнтэй хамта налог түлэдэггүй байна. Элдэб петушогуудые, амтатайхан карандаш конфетэнүүдые, хүбэн гэхэ мэтэ һэжэглэмээр амтатайхан зүйлнүүдые үйлэдбэрилхэ, худалдаха хэрэгые Буряадай кооперативуудта бү ашагты. Тэдэ иимэрхүү хэрэгтэ анхаралаа хандуулдаггүй.

— Республика дотор кооперативна хүдэлөөнэй хэрэг байдал ямар бэ гэжэ таниһаа дуулаха хүсэлтэйб.

— Кооперативна хүдэлөөн саашадаа улам үргэн дэлисэтэйгээр хүдэлхэ. Хэды олон элдэб түбэг бэрхэшээлнүүдтэй, албан хойрог ябадалнуудтай ушараашье һаа, хожомоо кооперативуудай хүн зондо туһаламжа хүргэжэ, һайшаагдадаг болохо байһаниинь дамжаггүй. СССР-эй Верховно Соведэй съездүүд болон сессинүүд дээрэ ороной арадай ажахыда кооперативуудай эзэлхэ һуурине тодоор тодорхойлоо. Мүнөө кооперативууд арадай ажахын бүхы һалбаринуудта бэеэ даагаад нэбтэрүүлэгдэжэ эхэлээ.

Илангаяа дэлгүүрэй харилсаанай үедэ хубиин ажал эмхидхэлгэ, арендэ, кооперативууд шухала хэрэгтэй байха. Харин тэдэ удаан хүлеэлгэхэгүй. Юундэб гэхэдэ, энэмнай орон дотор доройтоһон экономическа байдалһаа гаралгын ори ганса зам болоно. Гансал кооперативуудһаа айһанай, бүхы дутагдалнуудые тэдээндэ ашаһанай хэрэггүй. Эндэ сог залитай, эдэбхи үүсхэлтэй хүнүүд хүдэлдэг байна. Тэдэ зохеохы еһоор ажалдаа хандажа, эрхим амжалтануудые туйлаха гэжэ оролдоно.

Е. СЛУГИНОВА
хөөрэлдөө үнгэргэбэ.

ХАМТЫН ПРЕДПРИЯТИ

Эрдэм, техникын туйлалтануудые арадай ажахыда нэбтэрүүлхэ талаар бидэ баруунай оронуудһаа гээгдээбди. Энээниие усадхаха нэгэ зам кадаа гадаадын фирмэнүүдтэй хамтын предприяти байгуулха ябадал болоно. Ушар юуб гэхэдэ, тэдэ фирмэнүүд эрдэм, техникын туйлалтануудые яажа хэрэглэхые бидэндэ бодото дээрэнь харуулна бшуу.

Жэшээнь, ехэ хэмжээнэй фанерэ гаргаха хамтын советфинн завод Новгородто ашаглалгада оруулагдаhань. Манай ороной имэ предприятида 2000 хүн хүдэлдэг юм. Харин дурсагдаһан хамтын предприятиин гүйсэд оньһожоруулагдаһан ушарһаань тэндэ оройдоол Финляндиин, ондоо оронуудай, 360 хүн ажаллаха. Продукциинь мүн СССР-эй дэлгүүрнүүдтэ худалдагдаха. Энэ үйлэдбэринь үлөөдэһэ үлэгдэл гаргахагүй, тиимэһээ оршон тойронхи байгаалида хоро хүргэхэгүй.

Нэгэ үедэ Новгородые Выборг, Находко хотонуудтай хамта хэнэйшье сүлөөтэйгөөр олзотой предприятинуудые байгуулхадань болохо хото гэжэ соносхохо гэһэн дурадхал засагай газарһаа ороһон юм. Теэд Новгородой элдэб эмхинүүд энээниие эрид буруушаажа, бидэ Новгородой нангин газарые хилын саанахи зайгуулнуудта худалдуулхагүйбди, аралжаа наймаашад болон хариин мүнгөөр бэеэ худалдадаг эхэнэрнүүдээр хотоео дүүргүүлхэгүйбди, бидэ өөһэдыингөө асуудалнуудые өөһэдөө шиидхэхэбди гэһэн юм. Теэд энэ хэлээшэнь хэр хүсэлдэхэб гэһэн һэжэг түрэнэ. Тусхайлбал, гэр байра бариха 1989 оной гурбан кварталай түсэб оройдоол 49 процентээр, үхибүүдэй эмхи зургаа —39, больница —18,5 процентээр дүүргэгдэһэн байгаа. Эртэ урдын ордон гэрнүүдые һэргээхэ ябадал ахир байдалтай. Харин сүлөөтэй зоно болоо һаань, гадаадын капитал хабаадуулагдаха байгаа.

Сэхыень хэлэхэдэ, сүлөөтэ зоно тухай проектдэ эсэргүүсэгшэдэй хараа бодолынь гайхуулна. Олон зуун жэлэй урда Волхов мүрэнэй эрье дээрэ байдаг Агууехэ Новгород Шведи, Дани, Германиин хотонуудтай худалдаа наймаа эрхилжэ, айхабтар ехэ олзо оруулжа байһан юм. Харин аралжаа наймаашад, янхан эхэнэрнүүд городоор дүүрэшэхэ гэжэ айһан тушаань хэлэбэл, милициин мэдээнэй еһоор, тэдэнь мүнөөшье дүүрэн юм гэнэ бшуу.

Рудольф ХИЛТУНЕН,
АПН-эй корреспондент.

Амилха эрхын түлөө тэмсэл

Түмэр замай вокзал шадарай район улаан-үдынхидтэ мэдээжэ болонхой. «Одон» гостиницаһаа асфальт харгыгаар доошоо буужа ябахада, түмэр замһаа ямар бэ нэгэ шороб үнэр соробхилдог. Эндэхи агаар ходо муухай, тооһо тортогтой байхаа һанадаг. Түмэр замай транспорт урагша хойшоо үдэр һүнигүй ябажа, эндэхи агаарые муухай болгоно бшуу.

Энэл районд шэнэ автовокзал барихаар түсэблэгдэнэ. Микрорайондо ажаһуугшад автовокзалые ондоо тээ бариг-ты гэһэн эрилтэ табидаг гээшэ. Районойхидто автовокзал бэшэ, харин шэнэ һургуули шухала хэрэгтэй болоод байна. Теэд бүхы юумэ эзинһээнь хөөрэебди...

АВТОВОКЗАЛ БАРИХААР ГҮ!

Горгүйсэдкомой кабинет соо ямаршье бодомжогүйгөөр түмэр замай вокзал шадар автовокзал бариха тухай шиидхэбэридэ гар табигдаһаар хэды жэл үнгэршэбэ. Теэд шиидхэбэриин эбтэгдэмсээр барилга эхилээгүй байһаниинь болоо гээшэ ха гэжэ мүнөө хэлэлтэй. 1978 оной ноябрь һараһаа ямаршье барилганuудые бодхоохоор байгаа бшуу.

1986 ондо мүн лэ олондо дуулгангүйгөөр энэ районд автовокзал бариха гэһэн шиидхэбэриие одооошье бэелүүлхэ гэжэ бодоһон байна. Эндэ һаягородой ахамад архитектор П. Г. Зильберман столово болон 39-дэхи һургуулиин хоорондо автовокзал бариха тухай телевизорээр хэлээ һэн.

Түмэр замай вокзалай хажууда автовокзал бариха гээшэ пассажирнуудта теэтэй байжа болохо. Гэхэ зуура, энэ райондо ажаһуудаг хүнүүд тухай нэгэшье бодожо үзэгдөөгүй бшуу. Маршрутна автобусууд саг үргэлжэ урагша хойшоо һүндэлжэ, эндэ ажаһуудаг хүнүүдтэ һаалта хэдэг. Тобшоор хэлэбэл, манай городто иимэ хүшэр байдалтай нэгэшье район байхагүй. Түмэр замай транспортын предприятинууд, локомотивна депо гэхэ мэтэ бэе бэеэ дүтэ баригданхай. Гадна түхэреэн сүүдхын туршада тепловозууд, поезднууд ябажа һалахагүй. Агаарта хэды ехэ газ, тооһо тортог дэгдэнэб! Үшөө тиихэдэ олон тоото котельнэнүүд, хүүдинсэнүүд хүдэлхэ...

Вокзалай талмай дээрэ таксинууд, хубиин автомобильнууд болон маршрутна автобусууд ходо ерэжэл байха... Гадна 1905 оной Революциин болон Борсоевой үйлсэнүүдээр хүндэшье, хүнгэншье автомашинанууд үдэр һүнигүй һүндэлжэ һалахагүй.

Түмэр замай вокзалай район шадар ямар агаартай байдаг бэ гэжэ Буряадай гидрометеорологиин түбтэ мэдэжэ абааб. Нормоһоо хэды дахин ехэ газ болон тооһо тортог агаарта дэгдэдэг байна.

— Автотранспорт агаар бузарлана,— гэжэ гидрометеообсерваториин начальник В. К. Тарников хэлэнэ.

— Мүнөө автовокзалһаа үдэр бүхэндэ 300-гаад автобус гарадаг байха юм. Автобусууд үдэр бүхэндэ 600 тонно түлишэ гелдана. Автовокзал бага талмай дээрэ барихагүйш. Тобшолбол, түмэр замшадай паркын бүхы дэбисхэрые автовокзал эзэлхэ болоно. Тиигэбэл Гагаринай үйлсэдэхи ори ганса ногоон булан үгы хэгдэхэ байна ха юм.

Харин үхибүүднай яаха болонob? Хэрбээ эндэ автовокзалай баригдаа гээшэ һаа, хүүгэдэй саадууд, яслинууд, һургуулинууд ондоо тээшэ абаашагдаха болоно гү? Городой хүтэлбэрилэгшэд үхибүүдтэ анхархаа яахаб гэжэ эрид асуухаа байнабди!

Улаан-Үдэ манай ороной муу байдалтай городуудай нэгэн гэжэ тоологдохо еһороол тоологдодог. Городоймнай эзэд юун тухай бодожо байдаг хаб?

Райондо ажаһуудаг хүнүүд автовокзал барюулхагүй гэжэ бүхы шадалаараа оролдоно. Теэд городой хүтэлбэрилэгшэд хараалагдаһан болзорой дүүрэхэдэ, ямар шиидхэбэри абаха байнаб? Эндэ ажаһуугшадай эрилтэдэ гол анхарал хандуулагдаха еһотой.

ҺУРГУУЛИ

ВСЖД-гэй Улаан-Үдын отделениин томо байшангай хажуудахана оршоһон үзэмжэгүй үмхиршэһэн модон гэрэй хажуугаар гарахадаа, тэрээндэ анхаралаа хандуулһан лэ байхат. Үнэхөөрөөшье тэрэ ехэл үзэмжэгүй болошонхой. Энэмнай түмэр замай мэдэлдэ ородог 39-дэхи һургуули болоно бшуу.

Һургуулиин хүтэлбэрилэгшэд болон түрэлхидэй комитет хэдэн жэлэй туршада шэнэ байшан бариха тухай элдэб инстанцинуудта хандаһан байха. Зүгөөр энээнһээнь ямаршье үрэ гарахагүй.

— 170 хүнэй байхаар революциин урда тээ баригдаһан энэ гэр соо 403 үхибүүн һурана,— гэжэ 39-дэхи һургуулиин директор Ю. Л. Цыбенов хэлэбэ.— Нормын еһоор, 2,5—3 метрэй орондо нэгэ һурагшада 86 дүрбэлжэн сантиметр талмай хүртэнэ. Нэгэдэхи партаһаа самбар хүрэтэр оройдоол метр болодог.

39-дэхи һургуули халуун эдеэ хоол шанадаггүй ори ганса һургуули болоно. Тэндэ столово түхеэрхэ талмай үгы.

Түмэр замай управлениин байшанда залгалаа гэр барихадаа, талмайшье, мүнгэшье олоо. Гансал түрэлхидэй оролдоһоной ашаар энэ барилга зогсоогдоо. Харин түмэр замай узелай ажалша коллективүүд хараалагдаһан автовокзалай талмай дээрэ шэнэ һургуули бариха дурадхалтайгаар ВСЖД-гэй управлениидэ хандаа.

Хуушаршаһан түүхэтэ байшангые (мүнөө дээрээ түмэр замшадай дайшалхы болон ажалай алдар солын музей котельни байһан гэр соо оруулагданхай) музейн гэр болгохо. Энэ бүхы үйлсэдэ 1905 оной революциин үе сагһаа баригдаһан ори ганса гэр болоно. Эндэ манай городой түрүүшын революционно дружинын штаб байгаа, Совет засагай түлөө тэмсэдэг революционернүүдые эндэ сүүдлэдэг, эндэһээл абаашаад, тэдэниие буудажа алдаг байһан юм.

СУГЛААН

Энэ автотүүхын байгуулагдаһан сагһаа хойшо 12 жэлэй туршада түмэр замшадай соелой байшанда хүнүүд түрүүшынхеэ сугларжа, нийтын суглаа үнгэргөө. Микрорайонуудта ажаһуугшад тунгалаг сэбэр агаараар амилха эрхээ хамгаалха гэжэ шиидхээ. Суглаанай үедэ нилээд халуун арсалдаанууд гараа. Хүнүүд 12 жэлэй туршада түрүүшынхеэ өөрынгөө һанамжа сэхэ руунь хэлэхэ арга боломжотой болоһон байна.

Суглаанда хүн бүхэнэй үгэ хэлэхые шагнаха зуураа, энэ суглаан мүр сэрээ үлөөнгүйгөөр үнгэрхэгүй гэжэ ойлгожо һуугааб. Тэрээн дээрэ Буряадай АССР-эй Верховно Советтэ, Улаан-Үдын горгүйсэкомдо, арадай депутадуудай Железнодорожно советтэ хандаһан нимэ хандалга баталан абтаа: түмэр замшадай парк шадар автовокзал барюулхагүй. Мүн 39-дэхи һургуулиин шэнэ байшан барижа эхилхэ шухала гэжэ суглаан тоолоно.

Энэ асуудалые шалгажа байхын тула үүсхэлшэдэй бүлэг байгуулагдаа. Городской болон районно Советүүдэй депутадууд, түмэр замай узелай профсоюзна эмхиин, Байгалай жасын, «Арад Байгалай түлөө» гэһэн хүдэлөөнэй түлөөлэгшэд, дайнай, ажалай ветерануд, хүн зон бултадаа энэ дурадхалые дэмжэбэ.

«Арад Байгалай түлөө» гэһэн хүдэлөөнэй үүсхэлшэдэй бүлэгэй гэшүүн Леонид Васильев гансал районой бэшэ, харин городой хэмжээндэ экологическа сэбэр агаарай түлөө тэмсэдэг хүсэнүүдые нэгэдүүлхэ гэһэн дурадхал оруулаа. Хүнүүд хамтынгаа хүсөөр тэмсэхэ зэргэтэй.

Саян ОМБОЕВ, манай штатнабшэ корр.

«Саяан» таанадые хүлеэнэ

Удахагүй зуни оршон ерэжэ, амаралтын хаһа эхилхэнь. Тиимэһээ «Саяан» гэжэ шэнэ санатори ямар бэ, хаана оршонхойб, тэндэ ямар арга хэдэг бэ!— гэһэн асуудалтайгаар «БЗ»-гэй уншагша И. Т. Власова манда хандаа.

«Саяан» санаториин ахамад врачай уялга дүүргэгшэ Светлана Цыденовна Цыбеновнаһаа уншагшын гүйлтаар интервью абаабди.

— Манай санатори бүри һаяхан 1988 оной декабрь һарада ашаглалгада тушаагдаа һэн. Манай санатори «Аршаан» гэһэн хуушан курортһоо холо бэшэхэнэ оршонхой.

«Саяан» гэһэн курортын шэнэ, үндэр корпусууд соо эмшэлгын-диагностическа, унтаха комнатонууд, кинозал, столово гэхэ мэтэ нэгэл байшан соо түхеэрэгдэнхэй.

Манай санаториие комфортабельна комплекс гэхэдэ болохо. Тэндэ хоер һууритай палатанууд, тэндэнь ванна, санузел бии. Сэхыень хэлэхэдэ, санаториин проект энэ хугасаа соо нэгэ бага хуушарантаа гэхэдэ болохо. Тэрэ аяар хореод жэлэй туршада баригдаа юм.

Ажахын тоосооной кабинедууд соо шэнэ арганууд эмхидхэгдэнхэй. Тэдэ гэбэл, иглорефлексотерапи, психотерапи болоно. Манай санаторно комплекс соо ингаляториа, физиокабинедүүд бии. Парафинаар аргалдаг, массаж хэдэг, эмшэлэлгын физкультурын, гэдэһэ дотор сэбэрлэдэг душай кабинедүүд, ванна отделени, душ абадаг кабинет бии. Мүн диагностическа кабинет (шуһанай анализуудые абадаг), рентгенологическа кабинет, клиническэ лаборатори байха. Спорт эрхилхэ дуратай хүнүүдтэ тамаралгын бассейн, спортын хэрэгсэлнүүдэй прокадай пункт хүдэлдэг.

— Ямар үбшэнтэн гол түлэб танда ородог бэ!

— Бидэ гэдэһэ дотороо, үе мүсэеэ үбдэдэг, шуһанай үбшэнтэй хүнүүдые эмшэлдэгбди. Үбшэнтэнэй 98,8 процент хүнүүд манда ерэжэ аргалуулаад бараг болодог.

— Курорт ямар шиидхэгдээгүй асуудалнуудтайб!

— Нэн түрүүн самолёдто билет абаха гээшэ нилээд хүшэр байдаг. Буряадта ажаһуудаг хүнүүдһээ гадна, бүхы Союзһаа үбшэнтэн эмшэлүүлхэеэ манда ерэдэг. Овощ болон фруктаар хангаха асуудал гүйсэдөөр шиидхэгдэнэгүй. Эдэ худалдаа наймаанай Эрхүүгэй баазануудһаа манда асарагдадаг. Харин тэндээхид саг үргэлжэ нимэрхүүгээр дураа гутадаг: бидэ юундэ Буряадые хангаха еһотойбибди? Манай республикын дээдын засагаархид эдэ асуудалнуудые шиидхэхэдэмнай манда туһалһай гэжэ хүсэхэ байнабди.

Е. ПАНИНА.

АГУУ ИЛАЛТЫН 45 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

КОММУНИСТЫН АРЮУН ЗАМ

(Очерк)

Коммунист... Ингэжэ нэрлэгдэхэ эрхэ хараһан лэ хүндэ үгтэдэггүй. Иимэ үндэр нэрэ бүхы наһанай үнэн сэхэ, арад зондо зорюулагдаһан ажал хэрэг ба сухаришагүй тэмсэлээр олдодог ха юм даа...

Эдэ оролто үгэнүүдээр эхилһэн очеркмни округой эрхим хүнүүдэй нэгэн — үнинэй коммунистда зорюулагдана.

— Энэмнай хэн гээшэб?— гэһэн асуудал табижа, харюу хүлеэнэ аабзат?

Теэд һанагдаагүй гү, али танигдаагүй шэнэ нэрэ хэлэхэгүйб. Энэмнай олондо мэдээжэ, округһоо газаа тээгүүршье нэрээ нэрлүүлжэл байдаг хүн ааб даа.

...Доржо Гомбоевич Гомбоевой Үзөөн нютагта түрэһэнһөө хойшо 75 жэл үнгэршэбэ. Гэбэшье энэ хүнэй эрмэлзээл оролдолго, эгэршэгүй хүсэл зорилго болоод эсэшэгүй ажал хэрэгүүдыень мэдэрхэдээ, хододоо миһэрһэн урин налархай шарайень харахадаа, ажабайдалай орео бэрхэтэй, дала гаран дабхар хүшэр дабаанuудые дабаһан хүн гэжэ һанахагүйт. Тэрэнэй аша туһаа үзүүлэн хабсадаһан ажал хэрэгүүдынь нилээд олон байха даа. Магад, тиимэһээл энэ коммунист хүнэй ажал ябуулгань элирхэй тодо байгаа ха гэжэ ойлгохоор.

Гэхэтэй хамта, үшөө нэгэ шухала баримта һанаанда ороодхино. КПСС-эй Агын окружной эмхиин архив соо бэшэгдэһэнэй еһоор, Доржо Гомбоев 1939 ондо Коммунис партиин гэшүүндэ абтаһан байгаа. Тэрэ гэһээр 50 жэл гүйсэшэбэ ха юм.

Энэ үе соо коммунист Доржо Гомбоевой ябажа гараһан замынь хүшэр хүндэшье һаа, хэһэн бүтээһэн хэрэг ябуулгын талаар үргэншье, арюуншье байгаа. Эхэ орон ба арад зонойнгоо эрхэ сүлөөгэй түлөө хоер дайнда хабаадажа, илалтатай гараха гээшэ нилээд хүшэр, зүгөөр алдар габьяатай хэрэг байха.

...Тэрэл 1939 он бэлэй. Япон булимтарагшад Монгол орониие дайлан абаад, манай ороной зүүн хубиие эзэмдэхэ зорилготойгоор Халхын-гол шадар нүүгэн бухажа, харатай муухайгаар халдан ороһон юм. Иимэ хүшэр үеын тохеолдоходо, монгол хэлэн дээрэ сэрэгэй газетэ гаргаха хэрэгтэй болоо һэн ха. Тиимэ ушарһаа, Эрхүүгэй юридическэ һургуулида һуража байһан Д. Гомбоев Забайкалиин сэрэгэй округой политическэ управлениин мэдэлдэ дуудагдаһан байгаа. Уданшьегүй хэдэн хүбүүдтэй сугтаа дээрэ дурсагдаһан газетэ гаргажа эхилээд, тэрэнь Халхын-гол шадар [illegible]алдажа байһан сэрэгшэдэй дунда тараагдадаг болоһон юм. Тиигэжэ залуу коммунист буу зэбсэг ба булад гууртар бариһан, япон булимтарагшадые бута сохилгодо хабсадаа һэн...

— Теэд амгалан байдал олон жэлдэ үргэлжэлөөгүй, баруун тээ фашис Германиин үүдхэһэн дайн эхилшоо бэлэй,— гэжэ, нүхэр Гомбоев бүри хожом хөөрэһэн юм.

Доржо Гомбоевшье олон нүхэдтэеэ хамта фронт мордожо, гитлеровскэ фашистнуудта эсэргүү тулалдаануудта ороо бэлэй. Тиихэдээ, мэдэл дороо ябаһан взводые командалан, полкын тугай харуулда жагсаһан юм. Тиин энэ туг һомонуудай хиигэналдаан, бомбо ба ехэ буунуудай һомонуудай тэһэрээн соогуур сэрэгшэдые даллан налбажа, сэрэгшэдэй манлайда урагшаа тэгүүлдэг байгаа. Хоер жэлэй турша соо дайсадаа намнан, Карпадай хадануудта туласа ошохо үедөө элдэб ушар болодог һэн ааб даа. Тиигэжэ ябахадаа, Доржо Гомбоев взводойнгоо сэрэгшэдтэй хамта ямаршье бэрхэшээлнүүдые эрэлхэгээр дабадаг байһан юм.

Совет сэрэгүүдэй хүсэтэ добтолгооороо дайсадые улам бүри баруун тээшэнь түрижэ ябаһан үе һэн... 1944 оной август. Гомбоевой ябаһан дивизиин урда харюусалгатай зорилго табигданхай: августын хоердохи хахад соо Карпадай хаданууд болон Альпые дабажа гараад, Хойто Трансильваниие шэглэн сухарижа ябаһан дайсанай сэрэгүүдые гол хүсэнһөөнь таһа сохин усадхаха хэрэгтэй байгаа бшуу. Иимэ захиралта абаһан дивизиинхидэй Альпада хүрэжэ ерэхэдэ, эрид үндэр орьелнууд угтажа байгаа. Тэдэниие дабажа гараха саг ерээ һэн ха. Энээн тухайда Доржо Гомбоевич мүнөө һанан һанан, ингэжэ хөөрэдэг:

— Хубсаһан болоод бусад үргэбшэеэ хүнгэлжэ, сүүдхэһөө үлүү саг соо хабсагай шулуутай хада өөдэ абиран, мүлхин, саһа мүльһөөр хушагдаһан оройдонь гараабди. Тэндэ агууехэ полководец А. В. Суворовто зорюулан бодхоогдоһон хүшөө хаража, шахаа тангаригаа үгөө һэмди. Теэд Альпын оройһоо буугаа хэсүү бэрхэтэй байгаа бэлэй. Илангаяа «Шүдхэрэй хабшал» гэдэг оёоргүй харанхы забһар лүнхын угтажа байгаа. Гэбэшье, аргыень олжо ядахагүй хүбүүд олдоо һэн ааб даа. Тиин бүдүүн ута мушхамал аргамжануудай үзүүртэ томо шулуунuудые уяад, саада эрьедэнь хаяжа бүхэлһэнэй һүүлээр тэрээнээ дамжан гараа агша һэмди. Һүреэдэнээ дамжан гараа агша һэмди. Зүтэйшье, аймшагтайшье байгаа һэн. Зүгөөр бэедээ хүртэхэдөө, тунхариха хүн байгаагүй...

Ингэжэ совет сэрэгшэд Суворовой баатарлиг хүбүүдэй гайхамшагта дабалгые дабтаа ха юм. Иимэ баатаршалгын ашаар, энэ дивизиин сэрэгүүд сухарижа ябаһан немецкэ частьнуудые хүсэжэ, хүреэлһэн ба бута сохиһон байна.

Һүүлээрнь тэдэ Венгриин газар дээрэ Керш мүрэн шадар бүхэжэбэ. Үглөөгүүр болохо, дайсадтай тулалдаан эхилшоо. Голые гаталжа добтолхо зорилготойгоор һубарин гараһан резинэ онгосонуудай олон тоото фашистнуудые отожо хүлеэгээд, онгосонуудыень тэһэ буудажа, уһанда шэнгээһэн байха юм.

Үдэшэнь Доржо Гомбоев батальоной командирай даабаряар хоер нүхэдтэеэ сугтаа тагнуулда гараба. Гол даабаринь — эбдэрхэй хүүргээр гараад, дайсанай байһан газар тодолхо хэрэг байгаа. Даабариһаа бусаха замдаа тэдэ дайсадта обоорогдошобо. Тэдэнь ракетээр гэрэлтүүлэн, пулемет ба автомадуудаар буудажа ороо ха юм. Гомбоевой нүхэдынь шархаташаба. Өөрыень һомон талаангаар дайраагүй — монсогойлжо нюргандаа үзэн хубсаһыень лэ зада дайраа. Гомбоев шархатаһан нүхэдөө уһанһаа гаргажа, батальондоо асараа һэн ха...

Энэ мэтын гэнэтэй ушарнууд фронтын газарта олон дахин тохеолдодог байгаа ха юм даа. Нэгэтэ немецүүдэй хүреэлэлтэһээ гаржа ябатараа, дайсанай танкда намнуулһан ба буудуулһан, хүлөө шархаташоод унаха зуураа, хүсэжэ ерэһэн танкда дарууламан алдаһан, эрэ бэрхэдээл хажуу тээшээ эрид түргэн мухарижа, амиды үлэһэн байна. Тиин таримал кукурузын дунда бэеэ нюун хэбтээ. Бүрэнхы болохын урда тээ манай «катюшануудай» буудаха абяан дуулдажа, Гомбоевой досоо наран гараһан мэтэ болоо һэн ха.

— Гэнтэ харан гэһээмни кукурузын саанаһаа моритой зоной толгойнууд харагдашоо. Обеоржо харахадамни, манайхид байба. «Шархатаалби, туһалыт!»— гэжэ хашхарбаб. Тиигэжэ тэдэ нүхэдэй ашаар санбадта оруулагдаа бэлэйб,— гэжэ Гомбоевич хөөрөө һэн.

Ингэжэ амиды мэндэ үлэһэнөө ходо досоо сэгнэн һанажа ябадаг.

— Дайнһаа амиды бусаха гээшэ ехэ

ЯДАҺАН ТУЛИҺАН ХҮНҮҮД ЛЭ ЛОМБАРДДА ХУБСАҺА ХУНАРАА ТУШААДАГ ЕҺОТОЙ ГЭЖЭ ЗАРИМАШУУЛ ҺАНАДАГ БАЙХА. ТИИГЭЭДШЬЕ ЭНЭ ХУУШАНАЯ ҮГЭ ДАХЯАД ҺЭРГЭЭГДЭЖЭ, МАНАЙ АЖАБАЙДАЛДА ОРОХОДОО, ЯМАР БЭ НЭГЭ ҺОНИН ШЭНГЕЭР ҮЗЭГДЭНЭ ЕҺОТОЙ.

«Саяан» таанадые хүлеэнэ

Удахагүй зуи оршон ерэжэ, амаралтын хэһа эхилхэнь. Тиимэһээ «Саяан» гэжэ шэнэ санатори ямар бэ, хаана оршонхоиб, тэндэ ямар арга хэдэг бэ!— гэһэн асуудалтайгаар «БЗ»-гэй уншагша И. Т. Власова манда хандаа.

«Саяан» санаторинн ахамад врачай уялга дүүргэгшэ Светлана Цыденовна Цыбеновнаһаа уншагшын гуйлтаар интервью абаабди.

— Манай санатори бүри һаяхан 1988 оной декабрь һарада ашаглалгада тушаагдаа һэн. Манай санатори «Аршаан» гэһэн хуушан курортһоо холо бэшэхэнэ оршонхой.

«Саяан» гэһэн курортын шэнэ, үндэр корпусууд соо эмшэлгын-диагностическэ, унтаха комнатонууд, кинозал, столово гэхэ мэтэ нэгэл байшан соо түхеэрэгдэнхэй.

Манай санаторние комфортабельна комплекс гэхэдэ болохо. Тэндэ хоер һууритай палатанууд, тэндэнь ванна, санузел бии. Сэхыень хэлэхэдэ, санаторин проект энэ хугасаа соо нэгэ бага хуушарантаа гэхэдэ болохо. Тэрэ ехэр хореод жэлэй туршада баригдаа юм.

Ажахын тоосооной кабинедүүд соо шэнэ эрганууд эмхидхэгдэнхэй. Тэдэ гэбэл, иглорефлексотерапи, психотерапи болоно. Манай санаторно комплекс соо ингаляторна, физиокабинедүүд бии. Парафинаар аргалдаг, массаж хэдэг, эмшэлэлгын физкультурын, гэдэһэ дотор сэбэрлэдэг душай кабинедүүд, ванна отделени, душ абадаг кабинет бии. Мүн диагностическа кабинет (шуһанай анализуудые абадаг), рентгенологическа кабинет, клиническэ лаборатори байха. Спорт эрхилхэ дуратай хүнүүдтэ тамиралгын бассейн, спортын хэрэгсэлнүүдэй прокадай пункт хүдэлдэг.

— Ямар үбшэнтэн гол түлэб танда ерэдэг бэ!

— Бидэ гэдэһэ дотороо, үе мүсэеэ үбдэдэг, шуһанай үбшэнтэй хүнүүдые эмшэлдэгбди. Үбшэнтэнэй 98,8 процент хүнүүд манда ерэжэ аргалуулаад бараг болодог.

— Курорт ямар шиидхэгдээгүй асуудалнуудтайб!

— Нэн түрүүн самоледто билет абаха гээшэ ниилээд хүшэр байдаг. Буряадта ажаһуудаг хүнүүдһээ гадна, бүхы Союзһаа үбшэнтэн эмшэлүүлхэеэ манда ерэдэг. Овощ болон фруктаар хангаха асуудал гүйсэдөөр шиидхэгдэнэгүй. Эдэ худалдаа наймаанай Эрхүүгэй баазануудһаа манда асарагдадаг. Харин тэндэхид саг үргэлжэ нимэрхүүгээр дураа гутадаг: бидэ юундэ Буряадые хангаха еһотойбибди! Манай республикын дээдын засагаархид эдэ асуудалнуудые шиидхэхэдэмнай манда туһалһай гэжэ хүсэхэ байнабди.

Е. ПАНИНА.

ЛОМБАРДЪ

Ольга ГАЛЛАС, «БЗ»-гэй КОРРЕСПОНДЕНТ

ЯДАҺАН ТУЛИҺАН ХҮНҮҮД ЛЭ ЛОМБАРДДА ХУБСАҺА ХУНАРАА ТУШААДАГ ЕҺОТОЙ ГЭЖЭ ЗАРИМАШУУЛ ҺАНАДАГ БАЙХА. ТИИГЭЭДШЬЕ ЭНЭ ХУУШАНАЙ ҮГЭ ДАХЯАД ҺЭРГЭЭГДЭЖЭ, МАНАЙ АЖАБАЙДАЛДА ОРОХОДОО, ЯМАР БЭ НЭГЭ ҺОНИН ШЭНГЭЭР ҮЗЭГДЭНЭ ЕҺОТОЙ.

Ядаһан тулиһан хүнүүд лэ ломбардда хубсаһа хунераа тушаадаг еһотой гэжэ заримашуул һанадаг байха. Тиигээдшье энэ хуушанай үгэ дахяад һэргээгдэжэ, манай ажабайдалда ороходоо, ямар бэ нэгэ һонин шэнгеэр үзэгдэнэ еһотой.

Улаан-Үдэдэ 1988 ондо нээгдэһэн ломбардда антикварнат абадаггүй. Ушар юуб гэхэдэ, иимэ юумэ тушаажа абаха бэрхэ мэргэжэлтэд агы. Алтан, бриллиант гэхэ мэтэ мүн лэ абтанагүй. Тэрэнние харууһалха тусхай дохео болон милиционернүүд хэрэгтэй ха юм. Эдэ бүгэдэнэй шиидхэгдэшэбэл, алтан ехээр ороха байха гэжэ һананабди. Үмдөөд ябаһан арһан дэгэл, гартаа зүүгээд ябаһан бэһэлиг гэхэ мэтээ саг зуураар тушаажа, 200-гаад түхэриг гурба һарын болзороор абаха дуратайшуул байгаа еһотой. Мүнгэндэ хэрэгтэй болоһон хүнүүд ломбардда хандадаг.

Арһан дэгэл, мүн бусад һайн хубсаһа агнаашад яһала олон байдаг. Түрүүшээр ломбардда бүхы юумэн абтадаг байгаа.

Мүнөө ганса хари гүрэнэй хубсаһан абтадаг болонхой. Арһан хүүртиг, пиджак, арһан заха, хари гүрэнэй гутал гэхэ мэтэ.

300-гаад түхэригеэр худалдажа абаһан австрийскэ сабхи болон гурба мянгата арһан дэгэлэй түлөө 200-гаад түхэриг гурба һарын болзороор абахат. Энэ болзорой дүүрэхэдэ абаһан мүнгэеэ тушаажа, дэгэлээ һөөргэнь абахат. Үшөө гурба һараар энэ дэгэлээ дахин табихадатнай болохо. Дүрбэ һарын үнгэрхэдэ мүнгэеэ асараагүй һаатнай, тушааһан дэгэлынетнай бусаахагүй.

Юрэдөө ломбард гээшэмнай балай һайн юумэн бэшэ ха гэжэ һанажа магадгүйт. Теэд тэрээндэ дадаха, тэрэнние һайнаар ойлгохо хэрэгтэй. Ломбард таанадай хэни болобол, туһатай байха. Мүнөө тэрээнтэй олохон хүнүүд харилсаатай болонхой. Товаровед Галина Григорьевна Ахаянова эндэ ерэдэг хүн бүхэнние нэрээрнь мэдэдэг.

«Нэгэ эхэнэр арһан дэгэл болон дубленко тушааһан аад, удаан ерээгүй. Жабартай үдэрнүүдтэ дулаан хубсаһагүй яажа ябана хаб гэжэ һанадаг һэмби»,— гэжэ Галина Григорьевна хөөрэнэ. Олонхи хүнүүд үбэлдөө зунай хубсаһа, харин зунай үедэ үбэлэй хубсаһа тушааха дуратай байдаг. Үшөө тиихэдэ ломбард хубсаһа хадагалдаг камера болгогдоншонхой. Хубсаһамнай хибэндэ эдюулхэгүй һайнаар хадагалагдаанхай байха гэжэ заримашуул һанадаг ха.

Тобшоор хэлэбэл, ломбардаар һонирходог хүнүүд олон болоо. Ахаянова ломбардда хандаһан хүнүүдэй абари зан гэзаа түхэлөөрнь мэдэдэг болонхой. Һамганһаа зүбшөөл абангүйгөөр хубсаһаяа тушааһан хүнние тэрэ абаһеар танидаг. Теэд тэрээнһээ хубсаһа абахаяа ерсэхэ болоо һаашни, уур сухалаа хүрэхэ, хүндэрхэ... Удаашье болонгүй һамганиинь гүйжэ ерээд хэрүүл хэхэ... Студентнүүд ломбардда мэнэ-мэнэ болоод лэ хандадаг.

Ломбардын хажууда бүлэг эрэшүүл обоорoлдожо, Ахаяновада дүтэлхэеэ зүрхэ алдан, өөһэд хоорондоо шабэнэлдэн зогсоно. Тэдэнэй дундаһаа «ехалагшань» урагшаа гаража, Галина Григорьевнада дүтэлбэ:

— Тушааһан юумэеэ һөөргэнь абахамни.

— Та тушаагаагүйт. Тиимэһээ танда үгэхэгүйб.

— Минии нүхэрни пальто тушааһан аад, өөрөө хайшаашьеб үгы болошоо. Һамганиинь пальто асарагты гэжэ амар заяа үзүүлнэгүй...

Имэрхүү ушарнууд ломбардда болоһол байдаг. «Хүнүүдэй тушааһан хубсаһа ломбардын ажалшад үмдэнэ гэжэ дуулааб»,— гэжэ нэгэ хүн гомдол бэри хаяа ерээ һэн.

Эндэтнай хулгай ородоггүй гү? Имэрхүүшье асуудалнууд табигдадаг гээшэ. Хоер зуун түхэриг гар дээрээ абаад л һула һалашуужаб гэжэ олохон хүнүүд айдаг байха юм.

— Алло? Энэ ломбард гү? Саг зуураар намда дэгэл үмдэхүүлхэгүй гүт?

Комиссионно магазин гэжэ һанаад, хүгшэд, наһажаал хүнүүд үнинэй хэдэгалжа байһан хуушан хубсаһа асардаг байха юм. Тэдээнһээнь эрсэдэгбди гэжэ Галина Григорьевна хэлэнэ.

Ломбардын багахан коллектив хүн зониие эрхим һайнаар хангаха гэжэ бүхы шадалаараа оролдожо байдаг. Саашадаашье имэрэр лэ ажаллахабди гэжэ тэдэнэр хэлэнэ.

гүүр боложо, дайсадтай тулалдаан эхилшоо. Голые гаталжа добтолхо зорилготойгоор һуберин гараһан резинэ онгосонуудай олон тоото фашистнуудые отожо хүлеэгээд, онгосонуудыень тэһэ буудажа, уһанда шэнгээһэн байха юм.

Үдэшэнь Доржо Гомбоев батальоной командирай даабаряар хоер нүхэдтэеэ суггаа тагнуулда гараба. Гол даабаринь — эбдэрхэй хүүргээр гараад, дайсанай байһан газар тодолхо хэрэг байгаа. Даабариһаа бусаха замдаа тэдэ дайсадта обеорогдошобо. Тэдэнь ракетээр гэрэлтүүлэн, пулемет ба автомадуудаар буудажа ороо ха юм. Гомбоевой нүхэдынь шархаташаба. Өөрыень һомон талаанһаар дайраагүй — монсогойлжо нюргандаа уяһан хубсаһыень лэ зада дайраа. Гомбоев шархатаһан нүхэдөө уһанһаа гаргажа, батальондоо асараа һэн ха...

Энэ мэтын гэнэтэй ушарнууд фронтын газарта олон дахин тохеолдодог байгаа ха юм даа. Нэгэтэ немецүүдэй хүреэлэлтэһээ гаржа ябатараа, дайсанай танкда намнуулһан ба буудуулһан, хүлөө шархаташоод унаха зуураа, хүсэжэ ерэһэн танкда дэрүүлэн алдаһан, эрэ бэрхэдээл хажуу тээшээ эрид түргэн мухарижа, амиды үлэһэн байна. Тиин таримал кукурузын дунда бээс нюун хэбтээ. Бүрэнхы болохын урда тээ манай «катюшануудай» буудаха абяан дуулдажа, Гомбоевой досоо наран гараһан мэтэ болоо һэн ха.

— Гэнтэ харан гэһээмни кукурузын саанаһаа моритой зоной толгойнууд харагдашоо. Обеоржо хэрэхэдэмни, манайхид байба. «Шархатаалби, туһалыт!» — гэжэ хашхарбаб. Тиигэжэ тэдэ нүхэдэй ашаар санбадта оруулагдаа бэлэйб, — гээд Гомбоевич хөөрөө һэн.

Ингэжэ амиды мэндэ үлэһэнөө ходо доо сэгнэн һанажа ябадаг.

— Дайнһаа амиды бусаха гээшэ ехэл талаан ха юм. Энээнэйнгээ урманда ерэд зондоо аша туһатай ябаха хүсэл түрэдэг,— гээд Доржо Гомбоевич хөөрэдэг.

Теэд эдэ үгэнүүдынь юрэл хүхиргэжэ хэлэһэн бэшэ, харин һанаан сэдьхэлһээнь мүндэлһэн холын хараатай һайхан бодол байгаа бшуу. Тиин энэ хэлээшэнь дайнһаа хойшонхи бүхы ажал хэрэгүүд ба ажаябадалаарнь гэршэлэгдээ бэлэй. Энэ үе соо гэхэ гү, али үнгэрһэн дүшэ гаран жэлнүүд соо хэһэн бүтээһэн хэрэг ябуулганнь урмашахаар ехэл даа. Коммунист Гомбоев ямаршье ажалда эдэбхи үүсхэл гарган хүдэлдэг байһаараа хүн зондо хүндэтэй болонхой. Тэрэ түрүүн малай аргашанаар, тиигээд Үзөөнэй ветеринарна пунктые даагшаар хүдэлжэ, мал ажал хүгжөөхэ хэрэгтэ ехэхэн аша туһа үзүүлдэг байгаа.

Гэхэтэй хамта, тэрэнэй эдэбхи оролдолго, ниитын ажал ба зоной түлөө анхарал һайн жэшээ боложо харагдадаг байгаа бшуу. Тиигээд лэ нютаг, район болон округ соо Доржо Гомбоевич мэдээжэ болоһон юм. Тиин тэрэ харюусалгатай ажалдашье нэгэтэ бэшэ дэбжүүлэгдэһэн байха. Тэрэ нютагайнгаа партийна эхин эмхиин секретаряаршье хүдэлөө, мүн партиин райком ба окружкомой гэшүүнээршье һунгагдадаг байгаа. Тиихэ зуураа, КПСС-эй окружной болон областной конференцинүүдэй делегадаар хэдэн дахин һунгагдажа, үргэн ниитэ коммунистнуудые түлөөлдэг байһан юм.

Доржо Гомбоевич Гомбоевтой хөөрэлдэжэ байхадаа, олон юумэ тодолхо дүрэн хүрэдэг.

— Юрэдөө, үнинэй коммунист хүн гээшэт. Теэд партиин гэшүүнэй гол һайн шанжэ шанарыень юугээр гэршэлнэ болохо гээшэб?— гэһэн асуудалда харюусаха зуураа:

— Партиин гэшүүд элдэб байдаг лэ даа. Теэд арад зоной түлөө амн бэеэ хайрлангүй оролдожо, ямаршье ажалда үнэн сэхээр, зүрхэ сэдьхэлһээ хүдэлдэг хүнние еһотойл Ленинскэ шэглэлэй коммунист мүн гэжэ һанагшаб,— гээд тэрэ оосотой үсөөн үгөөр харюусаһан юм.

Нээрээшье, бодожо үзэхэдэ, Доржо Гомбоевич өөрөө тон тиимэ хүн гэжэ һанахаар агша. Гадна хэрэг ажалыньшье иимэ һанал бодол гэршэлжэ үгэдэг. Юрэдөө, тэрэнэй хабаадаагүй ниитын ажал хүдэлмэри гэжэ хомор хаш даа. Доржо Гомбоевич СССР-эй журналистнуудай холбооной гэшүүн юм. Энэшье зүб. Юундэб гэбэл, тэрэ бүри 30-аад онуудһаа эхилжэ, округ, область болон республикын газетэнүүдтэ богонихон мэдээсэлнүүдһээ даамжаран, статья, зурагланнуудые бэшэдэг, эрхим хүнүүд тухай гү, али ажал хэрэгүүдые хойшо татадаг дутагдалнууд тухай материалнуудые саг сагта толилуулдаг байһан, толилуулһаааршье зэндээ. Мүн радиодамжуулгадашье эдэбхитэйгээр хабаададаг байна. Доржо Гомбоевичой иимэ эдэбхи үүсхэл ба оролдосонь үндэрөөр сэгнэгдэдэг юм. Тэрэнэй нэгэ гэршэ гэбэл, түбэй «Правда» газетын 50 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баярай зүблөөндэ 1962 оной майн 5-да Кремлиин Съезднүүдэй ордон соо хабаадажа, областиингоо журналистнуудые түлөөлэлсэһэн ябадал болоно.

— Байза, тэрэмнай поэт гээшэ агша гү?— гээд нэгэтэ наһажаал уншагшын асууһаниие һанаандаа оруулнаб.

Тиимэ, сэдьхэлээрээ поэт хүн даа. Доржо Гомбоевич бүри дайнда ябахадаа, забһар оложо, шүлэг бэшэдэг ба нютагай газетэнүүдэй редакцинуудта тэдэнээ эльгээдэг байһан юм. Тэдэнь «Агын үнэн», «Буряад-Монголой үнэн» газетэнүүдэй нюурнуудта толилогдожо, нютаг зоной сэдьхэл бодолые дэмжэдэг байгаа. Тэрэ дайнһаа хойшо округой литературна нэгэдэлэй эдэбхитэй гэшүүн болонхой. Шүлэг зохеолнуудынь газетэнүүдһээ гадна, «Байгал» журналда болон ниитын согсолборинууд соо толилогдожо байдаг.

Доржо Гомбоевичой ниитын хүдэлмэринүүд эдээгээр хизаарланагүй. Тэрэ үргэн ниитэ зоной дунда ойлгуулламжын хүдэлмэри ябуулдаг, залуушуулай дунда сэрэгэй-патриотическа ажал ябуулга эмхидхэдэг байха юм. Тиигэхын хажуугаар олон жэлэй турша соо нютагайнгаа түүхэ суглуулан бүридхэжэ, арадай музей байгуулаад, тэрэнэй хүдэлмэриие ябуулжа байдаг. Тиихэ зуураа, шэнэ шэнэ дансанууд болоод экспонадуудые бэдэрэн нэмэжэ байдаг заншалтай. Үнгэрэгшэ намар Үзөөн нютагаар ябахадаа, энэ нютагһаа гараһан поэт Ч-Р. Намжиловай түс музейдэ шэнэ ном ба хэнэйшьеб дүрэ-зураг бэлэглэхые хэрэа бэлэйб. Музейн директор тэдэниинь ехэл олзуурхан абаха зуураа:

— Һайнта даа, Намжилович! Музеймнай фонд энэ мэтээр нэмэжэл байдаг юм. Теэд нютаг нютагай түүхэ гээшэ баргадашагүй ха юм даа. Тэрэниие үргэдхэжэл, гүнзэгырүүлжэл байхадаа, хүүгэд ба аша, гушанартаа сэгнэшэгүй ехэ баялиг бэлэдхэнэ бэшэ гүбди?— гэжэ һанал бодолоо хэлээ һэн.

Нээрээшье, коммунист хүнэй хүсэл зорилгонь ерээдүйдэ, шэнэ үеынхидэй хуби заяанда зорюулагданхай бшуу. Энэ хадаа тэрэнэй наһанайнь нангин хэрэг, ажабайдалайнь арюун зам болонол.

Арсалан ЖАМБАЛОН.

Бэшэгүүд

Бидэ манай уншагшадай дүрбэн бэшэг доро толилхомнай. Тэдэ манай обществодо бии байһан элдэб һанамжануудые харуулна. Заримашуул заншалай еһоор туйлалтанууд болон урагшагүйдэлгэнүүдые партиин обкомдо тохоно, нүгөөдүүлынь өөһэдөө залхуу болошообди гэжэ хэлсэнэ. Харин урдандаа... Хүнэй заабаряар ябахаяа, (Модогоевой, Беляковой үдэридэхэ үедэ), элдэб шалтаг барихаяа болеод, өөрынгөө хаба шадалда найдадаг болоходоол ажал хэрэгүүднай эрхим һайнаар ябадаг болохо.

Ангарсктай сасуулжа үзэхэдэ, агаарайнгаа сэбэр, ливерна колбаса худалдажа абаха аргатай, гол мүрэнүүднай урда зүгэй сүл губи руу бэшэ, харин хойшоо урдаһаар, үглөө бүхэндэ наранай гарадаг байһанай түлөө обкомдо баяр хүргэхэ туйлдаа хүрэнэ гээшэбди гэжэ һанахаар...

Хэндэ гуһатайб?

Партиин обкомые юундэ нэрэ һурагүй муушалха болообибди? Эдэ хүнүүд ямар зорилготойгоор нэрэ һурагүй муушалнаб? Арад зон бэшэ, харин БНЦ, партиин ветерануүд зэмэтэй гэжэ һанагдана. Бүхы дутагдалнууд, алдуу эндүүнүүд тухай газетын хуудаһануудта оло дахин бэшэгдээ һэн. Бүхы юумэн үнэн сэхээр зааглдаха, бэшэгдэхэ еһотой.

Партиин обкомдо хандажа үзэһэнэйнгөө удаа БНЦ болон партиин ветерануүд бэшэг бэшээ гэжэ һанахагүй байнаб. Би өөрөө БМДК-гай юрын ажалшанби, партиин гэшүүн болоодүйб. Тиэд партбилетгүй еһотойл коммунист байгаашань дээрэ гэжэ һанаха байнаб. Партбилетэй зарим коммунистнууд һэшхэлгүй аяг аашануудые гаргадаг байха юм. Би Беляковые хамгаалаад, Модогоевые муушалха зорилго урдаа табяа бэшэб.

Теэд Модогоев МВД-гэй министр Бутухановтай хамта пенсидэ гараа һэн. Эдэ нүхэднай Андроповой засагта ерэхэдэ гараа гэжэ тэмдэглээ. Юундэ Модогоев бэлэг абадаг байгаа гэжэ партиин ветерануүд дурданагүйб? Тэрэ үедэ ветерануүд нэгэшье гомдол барижа үзөөгүй байха. Мүнөө олондо мэдээсэлгын, демократиин дэлгэрүүлэгдэхэ үедэ юундэ бидэ олгогдоһон арга боломжоео бодомжотойгоор хэрэглэжэ шаданагүйбибди? Модогоевойшье, Беляковойшье үедэ зуун эхэ хонин бүриһөө хэды хурьга абадаг һэн бэ гэжэ һанаад үзэе. Үсөөн лэ хурьган абтадаг байгаа бшуу. Зэдын районой Борьеогой совхозые хараад үзэе. Ямаршье хүгжэлтэгүйгөөр тогтоошоһон жэлнүүдтэ энэ совхоз нооһо, хайшалалгаар түсэбөө дүүргэдэггүй байһан һаа, үнгэрэгшэ жэлдэ 100 процент дүүргэжэ шадаа. Энэмнай ехэ амжалта болоно.

Модогоевой үедэ хүдөө тосхонойхид ямараар ажаһуудаг һэн бэ? Муугаар лэ ажаһуудаг байгаа гэжэ сэхыень хэлэебди. Харин мүнөө хонишод хэды һайн гэрнүүдтэ зөөжэ ороob. Борьеогой совхозой хонишон бүхэн газова пээшэнтэй, машинануудтай, өөһэдын банитай. Оройдоол 20—25 үдэрэй туршада ургаса хуряагдашана! Харин тогтоошоһон жэлнүүдтэ орой намар болотор унжагайрдаг һэн.

Партиин обком хэдэн миллион кубометр ой модо түймэрһөө хамгаалаа, газарай хүрьһэ нуралгаһаа абараа, ондоошье шухала хэмжээнүүдые абаа. Тиигээдшье Беляков мүнөө бүгэдэнэй муушалдаг Сэлэнгын ЦКК бараа бэшэл.

Мүнөө эдеэ хоолоор хангалгын асуудал хараад үзэе. Түрүүн Улаан-Үдые хүршэ Братсктай сасуулаад туршаябди. Братскда нугаһанай мяха талоноор худалдадаг. Тэндэ такяа, сай гэхэ мэтэ байдаггүй. Конфетын, һүнэй, зөөхэйн хойноһоо ута гэгшын ээлжээн нэмжышэдэг. Ливерно колбаса бэһал хомор. Харин манай Улаан-Үдэдэ эдэ бүгэдэнине ямаршье ээлжээгүйгөөр абахаар байдаг ха юм.

Партиин обкомой хүдэлмэриин дүнгүүд элеэр харагдана. Харин БНЦ-гэй хүдэлмэрине юугээр сэгнэхэбши? Тэдэнэр ажал хэхынгээ орондо арад зонине хүлгүүлнэ. Юрэдөө би хара хилээмэ эдеэд байхадамнайшье болохо гэжэ хэлэхэ байнаб. Гансал дайн дежар бү болог!

Һунгалтын кампаниин урда тээ залуушуулай газетэ манай генеральна директор А. П. Шапирые шүүмжэлээ һэн. Теэд арад зон тэрэнине депутадаар һунгаа бшуу. Үнэн зүрхэнһөө найдаа хадаа һунгаа еһотой. «Забайкаллес» нэгэдэлдэ Шапиро шэнги бэрхэ директорнуудэй байгаа гээшэ һаа, Буряадаймнай хүбшэ тайга хайра гамгүйгөөр хюдагдахагүй һэн. Ой модо зүбөөр отолхо, мүн лэ зүбөөр хэрэглэхэ хэрэгтэй ха юм. БМДК-да холтоһон, хибэдэһэн, мүшэр, зомгооһон гэхэ мэтэ бүгэдэ хэрэглэгдэдэг гээшэ. Эрхим шанартайгаар бүтээгдэһэн мебель магазинуудта хэбтэжэ байдаггүй.

Шапиро хэнэй түлөө оролдонобі Бултанаймнай түлөө оролдоно гэжэ тэмдэглэе. Тэрэ санатори, санын баазэ, спортзаал, столово, хүүгэдэй саад баряа.

Ажалшан бүхэнөө тэрэ нэрээрнь мэдэжэ байдаг. Комбинат соогуур гансааран ябажа, бүхы юумэ гуримтай байна гү гэжэ шалгадаг. Үйлэдбэридэ шэнэ техникэ нэбтэрүүлхэ талаар ехэ ажал ябуулжа байдаг. Комбинадай пенсионер бүхэнэй пенсиие ехэ болгохо гэжэ оролдодог.

Гэмтэ ябадал гаргалгатай шанга тэмсэлэй соносхогдоходо, тэрэ бултанһаа түрүүн милициин опорно пунктда байшан олгоо, автомобиль үгөө. Шапиро шэнги директор манай республикада байхагүйл.

Г. БАЛЬЧУГОВ,
БМДК-гай стропальщик.

Энэрхы хандалга хэрэгтэй

Манай Буряадта эрэмдэг бэетэй үхибүүд жэл ошохо бүри улам олошорно. Теэд имэ ушар элүүрые хамгаалгын системын, Улаан Хэрээһэнэй обществын, байгаали хамгаалгын бүлгэмэй хүдэлмэрилэгшэдэй һанаа зобооногүй хэбэртэй. Юундэ һүүлэй үедэ эрэмдэг бэетэй үхибүүд олошорхо болооб гэжэ хараад үзэе. Эндэ экологическа байдал ехээр нүлөөлнэ. Сотниководохи дачануудые Минздравта дамжуулха тухай хөөрэлдөөнэй болоходо хэды ехээр баярлаа һэнбибди. Эндэ үбшэн үхибүүдые аргалха, «Эхэ болон үхибүүн» гэһэн путевконуудаар амаруулха түбүүд нээгдэхэ еһотой байгаа. Эрэмдэг бэетэй үхибүүнэйнгээ хойноһоо үдэр һүнигүй харууһалжа байдаг эхэнүүд өөһэдынгөө бэе тамир тухай анхархаяа мартажархидаг. Тиимэһээ үлбэр бэетэй үхибүүн болон тэрэнэй эхые амаруулха тусхай газар шухала хэрэгтэй байна ха юм.

Эрэмдэг бэетэй үхибүүдэй түрэлхидэй Соведэй түрүүлэгшэ В. В. Түеэ горздравай ахалагша педиатр Л. Н. Орловада энэ асуудалтайгаар оло дахин хандаа. Теэд нүхэр Орлова анханда хэлэһэн үгэһөө арсажа, энэ хэрэгтэ туһалха аргагүйб гэжэ хэлээд, 65-дахи, 13-дахи хүүгэдэй саадуудые заһабарилжа, түб байгуулхадатнай болохо гэжэ хэлэжэрхео.

Инвалид үхибүүдэй түрэлхид бэеэ даагаад һандаршаһан хүүгэдэй саадай байшан заһабарилжа шадахагүй байна. Тэдэнэртэ нэгэшье штатна хүдэлмэрилэгшэ, мүнгэнэй нөөсэ гэхэ мэтэ үгы ха юм. Гэхэ зуура, больницануудай нарайлалгын отделенинүүдтэ, мүн нарайлалгын байшангуудта медицинскэ туһаламжа дээдэ хэмжээндэ эрхим һайнаар хүргэгдэдэггүй гэжэ хэлэлтэй. Үхибүүнэй түрэхэдэ, хойноһоонь нарин нягта харууһан эмхидхэгдэнэгүй. Нарай нялха үхибүүдтэ элдэб үбшэнгүүдһээ һэргылэлгын тарилганууд муугаар хэгдэнэ. Үлбэр үхибүүдые аргалха түб байгуулха гэжэ түрэлхидэй оролдохонь буруу бэшэ. Харин медицинскэ хүдэлмэрилэгшэд юундэ энэ шухала хэрэгтэ анхаранагүйб.

Эрэмдэг бэетэй үхибүүдэй түрэлхидтэ туһаламжа хүргэхэ талаар нэгэ бага зүбшэл үгэхэ, дүршэлөө хубаалдаха хүсэлтэйб. Горгүйсэдкомой хүдэлмэрилэгшэдтэй оло дахин уулзаһанай удаа хүүгэдэй тусхай саад, интернат-һургуули бариха тухай асуудалнууд шиидхэгдээ. Эдэ объектнүүд 1990 ондо Улаан-Үдын социально-экономическа талаар хүгжөөхэ түсэбтэ оруулагданхай. Гэрһээ гарадаггүй эрэмдэг бэетэй үхибүүдые һайн эдеэ хоолоор, овощ болон жэмэсээр хангалга эмхидхэгдээ.

Зүүн зүгэй заншалта медицинын арга методээр үхибүүдые аргалжа эхилхэ тухай хөөрэлдөөн болоно.

Үбшэн, үлбэр үхибүүдтэ, олон хүүгэдтэй бүлэнүүдтэ, ганса бэе эрхэтэдтэ туһаламжа хүргэхэ талаар энэрхы сэдьхэлэй үдэшэ үнгэргэгдэжэ, Буряадаймнай хүн зон хэды ехэ мүнгэ туһаламжа болгон оруулааб! Имэ һайхан сэдьхэлтэй бүхы хүнүүдтэ доро дохин халуун баярые хүргэхэ дуран хүрэнэ.

Хэһэн ажалайнгаа зэргээр мүнгэ абаха тухай ходо хөөрэлдэдэг гээшэбди. Тиимэһээ эрхим һайнаар ажаһууха гэбэл, олониитын хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадаха, гол уялгаа һайнаар дүүргэхэ, ходоо һэшхэлтэй ябаха еһотойбди.

Байгша оной февраль һарада инвалид үхибүүдэй түрэлхидэй Соведэй гэшүүдтэй ээлжээтэ уулзалгын үедэ заатагүй туһаламжа хүргэгдэхэ гэжэ горгүйсэдкомой түрүүлэгшээр тиихэдэ хүдэлжэ байһан В. К. Кукшинов найдуулаа һэн.

Теэд һунгалтануудай үнгэрхэдэ, Виктор Казанович горсоведэй түрүүлэгшэ болобо. Иигэжэ тэрэ инвалид үхибүүдэй асуудалнуудые шиидхэхэ аргагүйб, горгүйсэдкомой шэнэ түрүүлэгшэдэ хандагты гэжэ хэлэһэн байна.

Хүнүүд ямаршье юумэ тэсэжэ гараха гэжэ һанажа болохогүй. Ямаршье юумэндэ хизаар, заха гэжэ байдаг юм. Арга шадалаа барахадаа, митингдэ гараха болоно гүбди! Юрэдөө тэрээнгүйгөөр энэ шухала асуудал шиидхэжэ шадахагүй байна гүбди! Горгүйсэдкомой байшангай урдахи талмай дээрэ бүхы үхибүүдтэеэ сугларжа, митинг үнгэргөө һаамнай, хэды ехэ шуулан гараха һэн бэ! Хүндэ үбшэнгүүдтэ нэрбэгдэһэн үхибүүдэй хойноһоо харууһалха гээшэ бэлэн бэшэ! Эндэ хэды ехэ тэсэбэри хэрэгтэйб!

Һүүлэй үедэ экологическа байдал хэды ехээр хубилжа байнаб! Тэрээнһээ уламжалан үлбэр бэетэй үхибүүд түрэнэ. Арад зоной элүүрые хамгаалха гэһэн гол зорилготой, сэхэ уялгатай организацинуудта хандажа, үхибүүдые абарыт, тэдээндэ туһаламжа хүргыт гэжэ уряалха байнабди. Байгалай ЦКК-дал адли хүнэй бэедэ хоро хүргэдэг комбинадуудые удаан боложо байнгүйгөөр хааха хэрэгтэй.

Л. БУДАЕВА,
инвалидуудай Бүхэроссиин бүлгэмэй гэшүүн.

Дахяад тоонто нютагтаа

Би арбан табан жэлэй туршада түрэл нютагтаа — Баунтын райондо ошоогүйб. Үнгэрэгшэ жэлэй ноябрь һарада тиишэ ошооб. Басаган хүрьгэн хоёрни БСХИ дүүргээд, Джилиндэ хүдэлхөөр эльгээгдээ. Тэдэ хэр зэргээр түбхинөө хаб гэжэ харахаяа ошоо һэм.

Тулюур туйган, һайнаар түхеэрэгдээгүй ажабайдал намайе гайхуулаа. Багдаринда урданай огородуудай газар дээрэ хоёр дабхар модон гэрнүүдые баринхай. Тиихэдээ хүнүүд огород тарижа шадахаяа болишоол. Тэдэ уһа, түлеэгээ хоёрдохи дабхарта үргэжэ гаргаха баатай болоно. Харин үндэр наһатайшуул яалтайб?

Больницын тойроод байһан ой тайга сабшагдашанхай. Гушаад онуудта баригдаһан хүүгэдэй саад тэрэл зандаа үлэнхэй. Харин тэрэнэй хажууда арадай сүүдэй, райпогой хоёр дабхар шэнэ байшан баригданхай. Тэрэ байшангай хажууда үмхиржэ үзэмжэгүй болошоһон искусствын һургуули байна. Поселогто үхэһэдэй хажуудал ой модон үлэнхэй.

Джилиндын саһан саб сагаахан нюдэ һэргээнэ. Городой хара, Багдаринай боро тортогтой саһа хараһанай һүүлээр тэндэхи саһанда нюдэмни дадажа ядаа. Зүгөөр ойроо хүртөөгүй байгаалиһаа гадна, тэндэ һайн юумэн хомор даа.

Магазиндань гансал лапшаа, мяхан хоёр байна. Залуушуулые хүдөө тосхондо түбхинүүлхэ хэрэгтэй гэжэ бултадаа бэшэдэг, хэлсэдэгшье гээшэбди. Энэмнай гансал хооһон үгэ болоод һалана ха.

Хэдэн жэлэй урда тээ залуу мэргэжэлтэдэй отряд Джилиндэ эльгээгдээ һэн. Мүнөө тэрэ хаанаб?

Отрядай хахадһаа олон гэшүүд тарашоо. Тэдэ ажал хэхэеэ айгаа гэжэ совхозой хүтэлбэрилэгшэд тоолоно. Тэдэ ажалһаа тунхаряагүй, харин ажабайдалаа һайнаар түхеэржэ шадаагүй дээрэһээ ябашоо гэжэ һанаха байнаб.

Залуушуулда бариһан гэрнүүдыень хараад, тон ехээр урмаа хухараab. Потологһоонь шорой шохой бутаран гоожожо байха юм. Пээшэн муугаар баригданхай. Баунтын район хойто зүг болоно. Үбэлдөө шэмэрүүн хүйтэн, жабартай байдаг. Тиимэһээ гэртэхи пээшэнгүүд һайнаар, гэрые дулаасуулхаар баригдаһан байха зэргэтэй.

Магазинуудта уһа хэхэ баагшье, ваннашье олохогүйт. Джилиндэдэ бани байхагүй.

50-яад, 60-аад онуудта овощ тиишэ абаашадаггүй байгаа. Юундэб гэхэдэ, өөһэдын ургуулһан овощ бардам хүрэдэг һэн. Харин асарнааб гэжэ хүнүүд магазин руу мүнөө самолетоор овощ хэһээ шагаадаг. Россошинодо хара тараан эдеэшэжэ үрдидэг, бидэ өөһэдыгөө капустаар хангадаг байһанаа мартадаггүйб. Харин мүнөө райондо өөһэдын тариһан хартаабха хүртэхэеэ болинхой.

«Тэрэ» болон «мүнөө» үенүүдые сасуулжа үзэхэ зуураа, хүдөөдэ еһотойл ээзн үгы гэһэн уйдхартай тобшолол хэхэ баатай болоно. Энээнһээ уламжалан, хүнүүдэй ажабайдал һайнаар түхеэрэгдэнэгүй гээшэ ха.

М. АТУТОВА.

«АЛТАРГАНЫН» БИБЛИОТЕЧКЭ

Бүргэд

РАССКАЗУУД

Даша-Дабаа МУНКОЕВ

[Үргэлжэлэл. Эхиниинь 13—17-дохи номернуудта].

Шэжэрмаашье тэндэ хүдэлжэ шадаха. Юугээр дутуу юм? Сэбэр, үндэр. Хэрэгтэй сагтань энеэбхилжэшье, нюдөөрөө наадажашье шадаха... Эндэшье тосхоной үйлсээр уйтан юбкэдээ баригдан, тушаатай мориндол, түргэ түргөөр хүлөө һольбуулан, үүсээрээ хурылан, хиталзан ябахадань, олохон эрэшүүл һанаа алдан, дүлэбхиһэн нюдөөр хойноһоонь харан гээгдэнэ гэжэ Шэжэрмаа һайн мэдэдэг.

Энэл тосхоной үйлсэнүүдэй нэгэндэ нэгэ хүбүүн дурлалай галаар носон дүрэһэн юм. Шэжэрмаашье, арбан наймтай ябаһан басаган, өөрөөшье мэдэнгүй, хүбүүе халаагаа, эсэргүүсэһээр, ойлгожо ядаһаар байтараа, баһал нэгэтэ ялагас гээд дүрэшоо бэлэй... Үдэр хоногуудшье түргөөр үнгэршөө... Тэдэ хоерой дуран һаһан соонь бадарха зол хубигүй байшоо гээшэ бээ: хүбүүн бусахаб гэһэн аад бусаагүй. Хүлеэгээрэй гэһэн аад, хэлэһэндээ хүрөөгүй. Наран тээшэ нэнгэн задарһан сэсэгэй шэмэ шүүһые һороод ошоһон зүгыдэл, басаганай дуранай нангин зулые гуниглалай гашуун нелбоһоор, хахасалгын хүйтэн мүльһөөр хайран унтараагаад, тэрэ хүбүүн талиигаа...

Шэжэрмаа һууриһаа бодожо, Алагшанай хажууда ошоод, нялдангир, унжалданги шүлһэ ээз эхигүй һабируулһан хүйтэн, зөөлэн хоншоорые эльбэжэ байхадаа, үдэшэнһөө хойшо һанажа ядаһанаа гэнтэ һанажархиба... һэнеэд — хашхаржархин алдаба...

Шэбхын, силосэй, һүнэй холисолдоһон үнэр хамар сорьен, хүнэй толгой халта бадайруулхадал гэнэ. Сахада үлгөөтэй ори гансахан фонарнин шарабтар, һүлэмхи гэрэлһээ уйдхартай һүүдэр дурата дурагүйгөөр гэдэргээ сухарижа, үглүү булангаар түнан үдхэрнэ. Тэндэһээнь хамараа шүүхируулан, Алагшан тээшэ һэжэгтэйгээр бэлтылдэһэн үнеэдэй ногоон нюдэд хүйтөөр анибшанад...

Алагшан хүн шэнгеэр гэншэнэ. Бүхы бэень шашарнэ.

«Ингээд тугаллажа шадаагүй һаань...— гэжэ Шэжэрмаа бодонтороо,— үгы, үгы, бараг үнгэрнэ бээзэ»,— гэжэ айнгяар гүбэрбэ.

Тэрэ газаашаа гараба. Амисхалай хаагдамаар хүйтэн. Хүсэеэ бууража эхилһэн һалхинда туугдаһан саһанай үйрмэгүүд эндэ тэндэ далантан тогтоһон хүр дээгүүр мүнгэлиг хорхой шэнгеэр мушхаран һолжорно. һамнагдаагүй, һаглагар дэлһэтэй үүлэд, амяа абажа ядаһан һореоной моридтол, огторгойгоор юутэ юугүй нүүнэ. Одо мушэд бүмбэрнэ. Хажуугаарнь үнгэржэ ябаһан, цыган һамгадай бензал шэнги нэгэ набтагар үүлэн тээшэ залуу һара бодолгото болонгеор хэрэшоод байна.

һалхин һулара һулэрһаар, эсэсэй эсэстэ огто намдашаба.

Шэжэрмаа зогсожол байна. Хүдэлсэгүй хүр саһанда дарууһан тала нюдэнэй харасатай хамта һарын сэгээн туяа доогуур шурган саашална. Үүлэд огторгойн нюурые аршаһаар, урагшаа, урагшаал зүдхэнэ. Аалин. Айлнуудай үрхөөр сайбар хүхэ утаан шанха өөдөө залхуугаар абирна...

Шэжэрмаа уйлажа байһанаа ойлгобо. Нюдэниинь хуурай. Тиибэшье тэрэ уйлана. Гэншэнэгүй, шашханагүй, миин лэ абяагүйгөөр, зүрхөөрөө, бүхы бэеэрээ уйлана.

Ажабайдал гээшэ, жаргал гээшэ гансал таалалдаан бэшэ, хүндэ ямба, нэрэ соло бэшэ, харин агаараар амилан, алтан дэлхэй дээрэ ажа ябаха гээшэ һайн һайхан юумые һанаандаа хадуужа дабтагдашагүй удха шанарыень ойлгожо, хэрэгтэй сагтань үзэн ядажашье, үмөөржэшье, ядахын сагта гансардажашье һаа, хажашье һаа амиды, бэе мэндэ ябаха гээшэ мүн лэ жаргал юм байна гэжэ тэрэ наһан соогоо эгээл түрүүшынхиеэ ойлгобо.

Теэд... Өөрынгөө эльгэнэй бүтэн бэшэ һаа, дурашье, дулаашьегүй һааш, уншэрһэн зүрхыеш юун жэгнэхэб... Бэлэгдэзэгүй хүсэл, һандархай ажабайдалай хажууда үндэр мэдэрэлнүүд, сэсэн зүгаа, наранай гэрэл, газар, хүгжэм, хүбиингээ жаргалһаа һоорошоһон, томоотой, ухаантай хүнүүдшье юум даа!..

Эндэһээ хайшаашье ошожо шадахагүй, хэнэйшьеб түлөө харюусаха еһотой байһанаа, хэндэшьеб хэрэгтэй, мүн өөрөө хэниинэшьеб хэрэглэжэ байһанаа Шэжэрмаа гэнтэ мэдэрбэ. Тиигээд нэгэтэ Хүүрхэйндэ ошоһоноо, орохо гээд зүрхэлөөгүйгөө, газаань удаан зогсоһоноо, хулгайшан шэнги сонхоорнь шагааһанаа, үхибүүдэйнгээ хубсаһые яажа Хүүрхэйн угаажа байхые, үхибүүдэйнь дүрбүүлэн эрэгэлээд, унтажа хэбтэхые хараһанаа мүнөө һанахадаа, энээнһээ урдань Хүүрхэйдэ, мүн өөртөөшье хайра гамгүйгөөр хандадагаа мүнөөл ойлгоходоо, Хорлуугай хүхэршэһэн, хүжүүн болошоһон уралаараа агаар шүүяатайгаар һоролжо байхые, шара дүлөөр соробхиһон шүһагүй хубхигар сагаан нюурые, хүнэй айхаар ехэ болошоһон, мүнхэ һүни шэнги хара нюдэдһөөнь һүүлшын нелбоһодой шабхагдан, хасар руунь аалихаар һабиран хатажа байхыень дахинаа хараһандал болобо...

«Шэжэрмаа, үхибүүдыем харалсажа ябаарай»,— гэжэ тэдэ уралнууд арай дуулдахаар шэбэнэнэ.

Тиигэжэ Хорлуу, Хүүрхэйн һамган, Шэжэрмаагай үеынь нүхэр, гурбан үхибүүдэй эхэ болоод, дүрбэдэхи хүбүүгээ түрэжэ шадангүй, недондо жэлдэ наһа бараһан юм...

Тэрэнэй үхэрэйнгөө байрада ороходонь, Алагшан тугаллажархеод, гансата ехэ нюдэтэй, туранхай болошоһон юумэ мээхэйгээр үүгэнэн, тугалаа долеожо байба.

Шэжэрмаа богоһо алхажа ороһон шэгтээ, тэрэл байрадаа, зуг татан зогсошобо. Тэрээндэ юундэшьеб хамаг юумэн хамаагүй шэнги болошоно.

Эхэтээ адли алаг эрээн амитан ойлгогдошогүй хүйтэн, шэрүүн газарта гэнтэ гарашаһанаа ойлгожо ядашоод, бахардашоод, толгойгоо һэжэрэсэгээн турьясагаан, шэшэрэн хэбтэнэ.

Шэжэрмаа энэ адагуусанай зоболондо үдэшэнһөө хойшо саагуураа атаархажа байһанаа мүнөөл ойлгожо, эшэһэндээ, нитэрээ доройтоһондоо бэедээ сухалдан, мүн юунэйшьеб дүүрэжэ, юунэйшьеб һаял эхилжэ байхые бүүр-түүр мэдэрэн, эльгээ тэбэреэд, сурхирса уйлашана...

Алагшан үүгэнэсэгээн, тугалаа долеожол долеожол байна.

ХҮБҮҮН

— Гэндэн, хүбүүтэй болохобди,— гэжэ Дэнсэмаа хамтарһан түрүүшынгээ һүни эшэнгеэр шэбэнэбэ.— Дуратай гүш?

— Инагни!— гээд, Гэндэн Дэнсэмаагай аминайнь бүтэшэтэр таалаба.— Үглөөдэр бодоһоор лэ үлгы дархалхаб.

— Үглөөдэр? Үбэштэйш даа. Үшөө үды ха юм,— гээд, залуу һамганиинь аалиханаар энеэбэ.

— Үды юумые мүнөө хаанаһаа мэдээ хүмши!— гэжэ Гэндэн гайхашаба.

— Зайш даа,— гээд Дэнсэмаа үбгэнэйнгөө һуга доогуур нюураа шургуулба.— Таанад, эрэшүүл, бүтэхэгүй зон хат даа,— гэжэ тэрэ байд гээд, амисхалаараа һугыень гэжэгэнүүлэн дуугарба. Тиигээд хазаад абаба.

— Ео-ео-о!— гэжэ Гэндэн бурхирбэ.— Еөө гэнэб!.. Нюураа тэндэһээ гаргал даа... Уу-юу-юу-у!..

— Үгы. Ингээд хэбтэхэдэмни намда һайн байна,— гэжэ Дэнсэмаа энеэн хэлэбэ.

— Зай,— гэжэ Гэндэн зүбшөөлөө үгэбэ.— Гансал бү хазаарай... Дэнсэмаа, хүбүүндээ Дамбии гэжэ нэрэ үгэхэбди.

— Үгы, Дамбии гээшэшни муухай, дан хүгшэн нэрэ. Булад гэжэл нэрлэхэбди,— гээд Дэнсэмаа һуга дороһоо һугаржа гараба.

— Хаяыш, Булад гэжэ нэрэтэй хүнүүд дэлхэй дүүрэн юм бэшэ аал! Жэшээнь...

— Теэд яагаа юм,— гэжэ Дэнсэмаа үгыень таһа дүүрэн, уралаа гомдонгеор шомбойлгобо.— Булад гэжэл нэрлэхэбди!

— Үгы!— гэжэ Гэндэн зүрилдэбэ.— Сэнгэ гэжэ нэрлээ һаа, һураггүй дээрэ байха.

— һэ!— Дэнсэмаа сухалдажа эхилбэ.— Хүбүүндээ нохойн нэрэ үгэхэ гээ хүн гүш?

— Юун нохойгоо дурдабаш?. Э-һэ-һэ-э!— гэжэ Гэндэн голхоронтороо, гэнтэ дуугаа шангадхаба.— Би эсэгэнь хадаа өөрөө мэдэхэб!

— Харин би эхэнь гээшэб!— гэжэ Дэнсэмаа дуугаа баһал шангадхаба.— Бишье баһа эрхэтэйб!

...Тиигээд тэдэ хоер ерээдүйнгээ хүбүүндэ нэрэшье олоһон юумэгүй, бэе бэедээ эрхэсэлдэн, тэнэгхэнүүд, залууханууд, жаргалтайнууд юумэд нюрга нюргаараа харалдаад бүхэ гэгшээр унташоо бэлэй.

«ГЭРЛЭЛГЭ»

Хүнүүд хайшан гэжэ танилсадаг, хайшан гэжэ үбгэ һамган бололсодог юм мэдэнэгүйб, харин Өөнтэг гэжэ һонин нэрэтэй хүбүүн нэгэ басагантай жэгтэйхэнээр танилсаһан, тиигээд... арайл гэрлэжэрхин алдаа бэлэй.

Тэрэ багшанарай институдай һүүлшын, гүрэнэй шалгалта муу бэшээр үгэжэ, дипломоо хармаандаа лаб хэжэ булаабхадаад, гэдэгэрхэн даа, годогорхон хүн ресторан ошобо. Ууба, бага. Үшөө... һүүлдэнь юун болоо юм, хайшан гэжэ ресторанһаа гаража ошоо юм бэ, тэрэ мүнөөшье хүрэтэр һанадаггүй. Харин үглөөдэрынь һэрин гэхэдээ, бурхан заяан зайлуулыш, хөөбэри нооһон шэнги бамбалзуур орон дээрэ, сахилма сагаан, одеколоной үнэрөөр анхилһан хүнжэл доро, нэгэ танил бэшэ басаганай тэбэрилгэһээ амяа бүтэн алдажа, үбсүүндэнь хүшууга дахаад, гиинаад, тиимэ тиимэ гиинаад, һэмээхэнээр, һэмээхэнээр даа тэбэрилгэһээ хүзүүгээ сүлөөлжэ, хана тээшэ болоод:

«Энэ... э... э... эхэнэрэй гарта хаанаһаа орошоо гээшэбиб!»— гэжэ бодоходоо, дахин гиинаад абаба.

Хүйтэн хана нюргыень, толгойнь ара талые аятайгаар жэгнэнэ. Зүрхэнэйнгөө нэгэ бага доро орожо, жэгдээр сохилжо эхилхэдэ, Өөнтэг зориг орожо, хажуудахияа шэнжэлжэ эхилбэ. Залуухан, айдаһа хүрэмөөр сэбэрхэн, сагаахан, зөөлэхэн юумэ шингтэйхэн уралхануудаа үлэ мэдэг ангайлгахадаад, хайратайгаар, хэшаленгүйгөөр унтажа байна... Өөнтэгэй досоонь юуншьеб урбалдашаһандал болобо.

«Энэ... иимэ басаган хаанаһаа минии гарта орошоо гээшэб?— гэжэ тэрэ зүрхөө түшэгэнүүлэн бодоно.

Хойноһоонь хүйтэн хана нюргыень, толгойнь ара талые аятайгаар жэгнэнэ, урдаһаань басаганай амисхал, бэеынь дулаан тэсэшэгүйгөөр хайрана... Тэрэ яахашье арга мүрөө оложо ядашоод, ханаһаа нэгэ хүндырэн, басаганда нэгэ дүтэлэн байтараа зутар шангаар, басаганай оболзосо, шүлһэнэйнгөө сэсэрсэ найтаажархиба.

Басаган татагад гээд, нюураа аршасагаан, нюдэеэ нээнгүйгөөр: «Бурхан үршөө!»— гэжэ гүбэрбэ.

Өөнтэг хана тээшэ дүтэлхэ зуураа:

«Һайн бэлэйт»,— гэжэ шэбэнэбэ... Зай даа, мүнөө юумэшье эхилхэнь гээшэ!.. Өөнтэг ханада нюргаараа таһа наалдашоод, амиды үхэһэн хоерой хоорондо юумэ хамараараа шиигэнэсэ амилан хэбтэнэ. Басаган хэды эды амтатайгаар эбһээлһэнэйнгээ һүүлдэ, нюдэеэ нээжэ, Өөнтэгые шэнжэлэнгеэр шэртэбэ. Өөнтэг урдаһаань баһа бэлтыһэ харашоод байна. Тиигэжэ байтараа, тэрэнэй нюур һарин һаринһаар, уралынь һалгаһан, нюдэнүүдынь түргэ түргөөр сэбшаралдашаба.

— Ап...

Басаган гэнтэ шангаар энеэгээд, зөөлэхэн альгаараа Өөнтэгэй амые хам таглан:

— Туршаад үзэл даа!— гэжэ ооглобо.

— А-а... мм. Апчхи-и!— Өөнтэг найтаажархина.— Х-хүлисыт хэшээжэ... Хэ! Хэ! Хамартам юумэ орошоо гээшэ ха... Апчхи!.. Оо-ео-ео. Пү, һайн даа,— гэжэ гүбэрбэ.

Басаган уршалзан, нюураа аршаха зуураа:

— Нюһаяа нюуртам сэсэргэжэрхибэш,— гэжэ гэмэрнэ.

Энэ үедэ наран гаража, үб улаан, эшэнги, һонюушарханги юумэ залуу хүнүүдэй таһалга хүдэр шагааба. Дүтын заводһоо утаанай үнэр, машинануудай, трамвайнуудай хахинаан, түерөөн ба һарабша дээрэ наранда игаажа жаргашаһан гулабхаануудай мээхэй үүгэнээн сэлеэтэй сонхоор худхаран, урдан ороно.

— Ши нюдөө аняад бай. Би хубсалхамни,— гэжэ басаган нидхээ буулган, гуйнгяар хэлэбэ.

Өөнтэг хүнжэлөөр нюураа бүтүүлбэ. Басаганай хубсалжа байхые нюдэнэйнгөө үрөөһэн булангааршье һаа хараха хүсэл тэрээндэ түрэбэшье шиндэбэгүй. Үнишье болонгүй, тэрэ хүнжэл дороо хүлэршэбэ. Досоонь аягүй болоно...

«Беолжэхэмни гээшэ гү?— гэжэ Өөнтэг һанаагаа зобон бодоно.— Юуш ойлгоногүйб. Юрэдөө, иихэдээ юун боложо байна гээшэб?».

— Зай,— гэһэн абяа дуулажа, хүнжэлөө сэлин гэхэдээ, урэл дээрээ уни бутаршахые мэдэрбэ. Тэрэнэй нюдэеэшье сабшажа үрдеэдүйдэ, басаган үшөө дахин хамар ама хоеройнь хоорондо шоб байса таалажархеод, тахилзаһаар, нахилзаһаар таһалгаһаа гаража ябашаба.

Өөнтэг урэлгэ долеосогоон, хойноһоонь харан үлэбэ. «Юушье ойлгоногүйб,— гэжэ тэрэ уршын шэбшэнэ.— Юрэдөө, иихэдээ юун боложо байна гээшэб?».

Уданшьегүй кухни соо амһартануудай хангирхань, зуруул шэрд гэтэр зураханьдуулдаба.

«Эдеэ бэлдэхэнь ха»,— гэжэ Өөнтэг багсаана. Тэрэ үсэгэлдэрэйхиеэ һанаха гэжэ хэдышье оролдоо һаа, һанажа шадабагүй. Байза, стипенди. «Ресторан... Архи... һүүлдэнь! һүүлдэнь юун болоо гээшэ һэм? Энэ шолмосой гарта хаанаһаа орошоо гээшэбиб? Теэд эндэ энээнтэй, басаган юм гү, юун юм, яахадаа нэгэ шэрээ дээрэ унтажа хэбтэнэбиб? һм... Юрэдөө, юушье ойлгохоео болижо байнаб. Намайе таниха мэдэхэгүй аад, үбэртэлээд хэбтэһэн... басаган бэ? һэ! Тюу шоорто! Бузар булай байдалда ороо байнаб... Үбгэ һамган хоер һаа... А?! Үбгэ һамган? Нээрээшье, һогтуу галзуугаар үбэштэй юумэ хэжэрхеогүй хүн аабзаб? Яажа мэдэхэб...»

Тэрэ оронһоо һуга харайн бодожо, үмдэнэйнгөө түрииe онохо ядан, хүлөө шэхээд, шахардуу түргөөр хубсалжа эхилбэ.

Энэ үедэ басаган орожо ерэнэ.

— Оо-о,— гэбэ тэрэ.— Хубсалаад байна гүш? Түргэн нюур гараа угаа... Эдеэн бэлэн болоо.

Тэрэ гаража ошобо.

«Нээрээшье,— гэжэ Өөнтэг бодобо.— Тэрьелжэ хэзээдэшье үрдихэб. Яаралгүйхэн һуужа эдеэлээд, зайлахада яаха юм? Гэмгүй сэбэр шолмо байна... н-да-а...».

Эдеэлхээ һуубад. Өөнтэг гурбадахи аягаа хооһолжо байхадаа, зориг орон, басаганай урдаһаа хараад:

— Та хэн гэжэ нэрэтэй бэлэйт?— гэжэ асуужархиба.

Басаганай нарихан дугаар нидхэнүүд өөдөө гайхангяар дэрэгэд гэлдэшэбэ.

— Шоглоно гээшэ гүш иихэдээ?

— Ү-үгы, үгы бэд дээ... Яагаабта... Би миин...— гэжэ Өөнтэг үлайн сайн, хамар дороо гүбэрбэ.

Басаган жэжалхаяа болишоод, һэргылэнги, һэжэглэнги дабхаряатаһан нюдэеэ Өөнтэгэй нюурһаа һалгангүй һууна.

Өөнтэгэй хамар дахин зохолжо эхилбэ.

— Би үсэгэлдэр һогтуу байгаад... апчхи-и!.. Хүлисыт, хэшээжэ... Яашоо хамар гээшэб, золигшни... һогтуушье бэшэ даа, уунгишаг байгаад... Мүнөө мууса һананаб,— гэжэ толгойгоо үндылгэнгүй, гарай аршуулаар хамараа аршасагаан, Өөнтэг хэлэнэ.— Оройдоо юушье һананагүйб.

— Юушье?!

— Те-э... Мартажархеоб.

Басаганай нюдэн шиигтэ шиигтэһээр, ехэ боло болоһоор, мэнэ мэнэ улхархайһаа мулта һүрэн гарашахаяа байһандал үзэгдэнэ. Уралхануудынь шэшэрнэ... Эгээл энэ үедэ Өөнтэг басагые танижархиба: Дари! Тиимэ даа, бэеэрээ... Юун болохонь гээшэб? Юун болохонь гээшэб?

— Зай, садабаб. М-м-даа-а... Ехэ амтатайгаар хартаабха шарадаг хүн байнат... Сайтнайшье һеэл зохид, амтатай... Аяар табан аяга уужархибаб... һайн бэлэйт...

Өөнтэг толгойгоо үргэжэ, басаган тээшэ харахадаа, үг-мэг гэшэбэ.

— Зай, яахабибди?— гэжэ тэрэ дуугаржархеод, хэлээ хазаба:— Ү-ү, тэнэг!..

Дари амандаа байһан юумэ яаралгүйгөөр жэжалжа залгижархеод, уралаа һарнилган:

— Яахабибди гэнэ гүш?— гэжэ һураба.— Мэнэ гэһээр загсда ошохобди.

Өөнтэг үндэгэд гээд абаба.

За-агсда? Ю-юунда?

— Гэрлэһэн тухайгаа гэршэлүүлхэеэ...

-«һалааб! Хосорооб!» гэһэн бодол Өөнтэгэй толгойдонь сахилгаан шэнгеэр зуралзаадхиба.

— Тиимэ, тиимэ... Загс... Үглөөдэр ошоходомнай яаха юм?— гэжэ тэрэ хамараараа гонгинон һагад гүбэрбэ. — Үглөөдэр ошууямди. А? Хэрбээ намда этигэхэгүй һаашни, паспортаяа орхихоб. Мүнөөдэр сүлөөгүйб... Үглөөдэр, а?

Дари миһэд гэбэ. Тиигээд:

— Паспортшни намда ха юм,— гэбэ.

— Юу-у? Шамда?

— Тиимэ, намда. Ши өөрөө үсэгэлдэр үгөө һэмнайш.

Өөнтэгэй досоонь харанхалашахадал болобо. Юумэшье дуугарха аргань барагдаа хэбэртэй, уни удаан саг соо үбдөөд үндыһэн хүнэйхидэл хүзигар сагаан нюураа дэмы дэмы эльбэсэгээн һууна.

Басаган үргэлжэлнэ:

— Гансашье паспорт бэшэ, үшөө комсомолой, студентын билет, диплом,— гэжэ тэрэ хургаа даран тоолоно,— байза, үшөө юун бии бэлэй? (Нюдөө аниилган бодоно). А, тиимэ, хорин түхэриг... Теэд ши намда хэлээшээ мартаагүй аабзаш? А? Хэрбээ мартаа һаашни, һануулхаб. Недондо жэл ши намайе сэсэрлигһээ гэртэм хүрэтэр үдэшөө һэнши...

Өөнтэгэй магнайнь хүйтэн хүлһөөр нэбшэшэбэ. Гэдэһэниинь юундэшьеб мушхална.

«Үхэмэршни, ехэ юумэ эдижэрхео гээшэ гүб?— гэжэ тэрэ досоохоо шагнаархан, толгойгоороо бэшэ, харин гүзээгээрээ бодоно. Бэень жэгтэйгээр бадайрна. Яаха гээшэб?

[Үргэлжэлэлынь удаадахи номерто гараха].

Анхарагты, конкурс!

Буряадай АССР-эй Соелой министерство уран зураашадые бэлдэдэг ороной вузуудта һурахаар эльгээхын, оюун бэлигтэй хүнүүдые тодоруулхын тула мэргэжэлтэ уран зураашадай зурагуудай конкурс соносхоно. Вузуудай уран зураган найруулан табилгын отделенидэ һуража, Улаан-Үдэ хотын театральна предприятинуудта уран зураашад найруулан табигшадаар хүдэлхэ.

Нэрэ обогоо, гэрэйнгээ адрес, телефон заагаһан үнэтэ бэшэгээр зурагуудые иимэ адресаар эльгээхэ: 670000, Улаан-Үдэ хото, соелой министерство, эмхидхэлэй таһаг, 1990 оной майн 25 болотор («Конкурс» гэһэн тэмдэгтэйгээр). Иимэ телефоноор хонходохо дотнай болохо: 2-23-90.

Иимэ адресаар Буряадай Х. Намсараевай нэрэмжэтэ драмын театрай байшан соо майн 28-да 14 сагта хөөрэлдөөн болохо: Улаан-Үдэ хото, Куйбышевэй үйлсэ, 38.

ЦОКТО НОМТОЕВ,
Буряадай АССР-эй арадай уран зохеолшо.

Баатар фронтовигууд

Арад олоной абарга хүсөөр
Аюулта дайн һүнөөн сарагдаһаар,
Эхэ оронойм шиидхэхы үүсхэлээр
Ээрхэг муухай фашистнарай илагдаһаар,
Дүшэн табан жэл болошобо.
Дүүрэн жаргалта амгалан жэлнүүд,
Илалта, илалта ёмжолтаар тодороо,
Энхэдээ суурхаха илагшадай баатаршалга.
Шиидхэхы үүргэ дүүргэн тулалдаашад,
Шударгы гвардин ябаһан фронтовигууднай,
Үбсүү дүүрэн хайраяа яларуулан
Үбгэд болошоод, үргэмжэдөө һуугшад
Аша зээнэрээ хүтэлөөд мантаяа
Айл хотондоо алдартай ябагшад,
Олоной омогорхол болоод һуунат,
Ороной баатар нэрээр алдаршанат!

ВЛКСМ-эй обкомой пленум

Майн 18—19-дэ зүбшэхэ иимэ асуудалнуудтайгаар ВЛКСМ-эй Буряадай обкомой II пленум болохо.

1. ВЛКСМ-эй обкомой саг үргэлжын комиссинууд тухай.
2. ВЛКСМ-эй XXI съездын дүнгүүд тухай.
3. ВЛКСМ-эй обкомой аппарадай байгуулалта тухай.

Циркдэ дуратайшуулда

Майн 18-һаа Москвагай «Спутник» гэһэн нүүдэл цирк-шапитын гастроль эхилхэнь.

Совет циркын түрүү мастернууд, акробадууд, гимнастнууд, эквилибристнүүд, жонглернууд, эксцентригүүд, дрессировщигууд болон бусад хоер отделениһээ бүридэһэн наада харуулха.

Үргэнөөр мэдээжэ болоһон клоун Юрий Карашкевич манеж дээрэ бүхэли үдэшэндөө таанадые энеэлгэхэ.

Циркын наадан 19 сагта, суббото, воскресенидэ 12, 15, 17 сагта эхилхэ.

Циркын кассада билетүүд худалдагдана.

Хамтын мэдүүлгэнүүд абтана.

Цирк соелой институдай хажууда Терешковагай үйлсөөр түбхинэнхэй. Телефонууд: 7-25-66, 7-26-11.

Билетүүдые худалдажа абахаа яарагты!

КИНО

«ДРУЖБА»
СЧАСТЛИВОГО ПЛАВАНИЯ — в 10, РОДНОЙ РЕБЕНОК (2 серии) — в 12, 15, 18-10, 20-50.

«ПРОГРЕСС»
Красный зал—ГУ-ГА (2 серии)—в 10, 12-40, 15-20, 18-10, 20-50. Зеленый зал—ВИТЕБСКОЕ ДЕЛО—в 11-30, 19-30, ПСЫ — в 9-30, 13-30, 15-30, 17-30, 21-30.

«РОДИНА»
КАВКАЗСКАЯ ПЛЕННИЦА, ИЛИ НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ ШУРИКА—в 10, 16-40, РОДНОЙ РЕБЕНОК (2 серии)—в 11-20, 14, 18-10, 20-50.

«ОКТЯБРЬ»
СБОРНИК МУЛЬТФИЛЬМОВ—в 9-40, ПОД ПРИНУЖДЕНИЕМ — в 11-10, 13, 14-40, 16-30, 18-15, 20, 21-40.

«ЭРДЭМ»
МУЛЬТФИЛЬМ «ДА ЗДРАВСТВУЕТ СЕРВАЦ!» — в 9-40, 12-50, КРИМИНАЛЬНЫЙ КВАРТЕТ—в 11, 14-20, ЛОЖНАЯ КЛЯТВА (2 серии)—в 16, 18-30, 20-50.

КРОССВОРД

ПО ГОРИЗОНТАЛИ: 7. Персонаж поэмы А. С. Пушкина «Цыганы». 8. Первая русская революционная газета, издаваемая А. Герценом и Н. Огаревым. 9. Оливковое дерево. 10. Буква греческого алфавита. 11. Разновидность фортепьяно. 14. Статья договора. 15. Художественный прием в литературе. 16. Самодвижущаяся мина. 19. Один из видов стиха. 23. Рассказ А. М. Горького. 24. Должность в военно-судебных учреждениях царской России. 25. Мужской голос. 26. Советский композитор, автор оперы «Декабристы». 27. Механизм для подъема тяжестей на небольшую высоту. 28. Советский композитор, автор «Гимна демократической молодежи мира».

ПО ВЕРТИКАЛИ: 1. Столярный клей. 2. Разновидность дельфина. 3. Система упражнений для лошади в конном спорте. 4. Одноосный прицеп для перевозки длинномерных грузов. 5. Тавот. 6. Пьедестал «Медного всадника». 12. Специальность врача. 13. Открытая площадка для постройки судов. 14. Поселок колхоза, совхоза. 17. Лицо, старающееся создать себе популярность среди народных масс лживыми обещаниями, лестью. 18. Спортивная обувь. 19. Порода собак. 20. Инструмент плотника. 21. Травянистое растение, используемое добавкой к кофе. 22. Артиллерийское стрельбище.

МАЙН 5-ДА ТОЛИЛОГДОҺОН КРОССВОРДЫН ХАРЮУНУУД

ПО ГОРИЗОНТАЛИ: 5. Извеков, 7. Пафос. 8. Ездок. 9. Пострел. 12. Курчатов, 15. Горизонт. 18. Конденсатор. 19. Орша. 20. Яшма. 21. Нефтепровод. 22. Габардин. 25. Тарталья. 28. Анкерок. 30. Фагот. 31. Армия. 32. «Водопад».

ПО ВЕРТИКАЛИ: 1. Диспут. 2. Цент. 3. Ювелир. 4. Мажор. 6. Сапло. 10. «Современник». 11. Регистратор. 13. Устрица. 14. Чеканка. 16. Зарядка. 17. Нормаль. 23. Батат. 24. Дратва. 26. Рокада. 27. Ливия. 29. Енот.

Ветерануудтай болоһон уулзалга

Һаяхан партиин областной комитедэй Ехэ зал соо дайнай болон ажалай ветеранууд республикын хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзаа. Тэрэ үнгэрһэн жэлнүүдэй иимэрхүү уулзалгануудһаа тод ондоогоор үнгэргэгдөө. Заншаһан гоё гоо үгэнүүд хэлэгдээгүй, харин бүхы дутуу дундануд тушаа анхаралтайгаар сэхэ руунь хэлэгдээ.

КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарь Л. В. Потапов уулзалга нээгээ. Тэрэ ветерануудые Илалтын һайндэрөөр халуунаар амаршалаад, олон жэлдэ элүүр энхэ ябахыень, залуу үетэниие хүмүүжүүлхэ талаар харюусалгатай хүдэлмэридэ эдэбхи үүсхэлтэйгээр хабаадалсахыень хүсөөд, ветерануудай һуудал байдал таарамжатай болгохо асуудалнууд тушаа тогтоод, манай ажабайдалые һайжаруулхын тула бүхы хүсөөрөө оролдодог ветерануудта республикын арадай зүгһөө гүнзэгы баяр хүргөө.

СССР-эй оборонын министр Язовһаа, ветерануудай Бүхэсоюзна соведэй түрүүлэгшэ Огарковһоо ерэһэн амаршалгын телеграммануд уншагдаа.

Һүүлээрнь ветерануд үгэ хэлэжэ эхилээ. Гармажап Лудупович Санжиев ветерануудай эрилтэдэ анхаралтайгаар хандаһанайнь түлөө эндэ сугларагшадай зүгһөө баяр баясхалан хүргөөд, тэдэнэй ажал хүдэлмэридэ үндэр сэгнэлтэ үгэбэ. Пенсидэ гаража, ажал хэхэеэ болинхойшьё һаа, тэдэ коммунистын уялганудые дүүргэһээр зандаа гэжэ тэмдэглэбэ. Имагтал ветерануудай мэдээжэ бэшэг республикын ерээдүйн ажабайдалай түлөө харюусалгын үндэр мэдэрэлээр нэбтэрэнхэй. Бидэ гуманна, демократическа социализм байгуулхын түлөөбди гэжэ Гармажап Лудупович хэлэбэшье, хубилган шэнэдхэлгэдэ һаад тойбо татадаг, хүнүүдэй толгой эрьюулжэ, хэрэгтэ хэрэггүй үгэ хүүр тараадаг хүнүүдтэ шанга харюу үгэхыень уряалба.

Иван Степанович Вилегурский тэрэнэй һанамжые дэмжэбэ. Митингнүүдтэ бэшэ, харин өөрынгөө хэжэ байһан ажалда гол анхаралаа хандуулха гэжэ тэрэ уряалба. Е. Карепинэй депутатска ажал ябуулгаар урмаа хухаранхайб гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ. Юундэб гэхэдэ, би тэрэнэй этигэмжэтэ нюур байгаа хүм.

Ветерануудай республиканска соведэй түрүүлэгшын орлогшо Николай Николаевич Хороших соведэй мүнөөнэй ажал хүдэлмэриин ямараар ябуулагдажа байһан, «Анхарал» гэһэн программын гол шэглэл ямар, ороной эдеэ хоолой асуудалнуудые шиидхэлгэдэ, ветерануудые ажалда абалгада туһалдаг байһан тухайгаа хөөрэжэ үгөө. «Дурасхаалай дэбтэр» байгуулха гээшэ бултандамнай айхабтар ехэ шухала удха шанартай. Номдо материалнуудые суглуулжа бэлэдхэлгэдэ республикын нөөд булта туһалха байха гэжэ Н. Н. Хороших найдажа байһанаа мэдүүлээ.

«Буряадай залуушуул» газетэ хуудаһанууд дээрээ олондо мэдээсэлгые хэмһээ хэтэрмэ үлүүгээр хэрэглэхэеэ һанадаг гэжэ олохон хүнүүд өөһэдынгөө һанамжануудые хэлээ. Мүн ажабайдалда буруу шэглэл баримталхаар залуушуулда заана гэжэ тэрэ газетчигүүдые зэмэлээ.

Үгэ хэлэһэнэй һүүлээр дурасхаалта фото-зураг буулгагдаа, мүн концерт харуулагдаа.

И. РЫЖКОВА.
Д. АЛТАЕВАЙ фото.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:

670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. Телефоны: зам. редактора—2-34-06, секретариата—2-34-41; отделов: идеологический—2-43-23, социально-экономических проблем—2-43-23, писем и образования переводов—2-40-57, корректорская—2-35-74.

ДОЛООН ХОНОГТО НЭГЭ УДАА СУББОТЫН ҮДЭРНҮҮДТЭ ГАРАДАГ.

Газета отпечатана в республиканской типографии Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35. Н-04391.

Редактор Александр ДРУЖИНИН.